

TRADITIE ALS BRON VAN VERNIEUWING

De katholieke studentenactie in Vlaanderen, 1955-1975

Louis Vos*

DE KATHOLIEKE VLAAMSE SCHOLIEREN EN STUDENTEN ONTWIKKELDEN VANAF DE JAREN 1875 EEN ZENDINGSBEWUSTZIJN DAT GEVOED WERD ZOWEL DOOR VLAAMSGEZINDHEID ALS DOOR KERKELIJKE BETROKKENHEID, EN GEDRAGEN DOOR DE TOEN ONTSTANE KATHOLIEKE VLAAMSE STUDENTENBEWEGING. DIE WAS GEORGANISEERD ALS EEN VRIJE JEUGD- EN STUDENTENBEWEGING MET ALS MEEST BEKENDE NAAM AKVS. NA DE ONDERGANG ERVAN IN DE JAREN DERTIG WERD DE ERFENIS OVERGENOMEN DOOR DE BISSCHOPPELIJKE BEWEGINGEN VOOR STUDERENDEN. IN DE JAREN VEERTIG KWAM DE FEDERATIE KSA-JONG-VLAANDEREN TOT STAND, DIE ZICH TEGELIJK BESCHOUWDE ALS ERFGENAAM VAN DE OUDE STUDENTENBEWEGING, ALS BEWEGING VAN KATHOLIEKE ACTIE IN KERKELIJK VERBAND, ÉN ALS JEUGDBEWEGING, MAAR DAN EEN JEUGDBEWEGING ALS GEEN ANDERE. IN DE JAREN VIJFTIG EN ZESTIG LEIDDE HET ZOEKEN NAAR VERZOENING TUSSEN DIE DRIE HISTORISCHE COMPONENTEN TOT EEN THEORETISCHE SYNTHESE VAN JEUGDBEWEGING, VLAAMSGEZINDHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID VOOR HET SCHOOLMILIEU. INVLOEDEN VAN DE INTERNATIONALE BEWEGING EN VAN HET STUDENTENPROTEST WIJZIGDEN IN KSA EERST DE INHOUD VAN DE INZET IN HET STUDEREND MILIEU EN BOGEN DAT VERVOLGENS OM TOT EEN GLOBAAL MAATSCHAPPIJKRITISCH ENGAGEMENT. HOE EEN LEVENDE TRADITIE KATALYSATOR KAN WORDEN VOOR VERNIEUWING VORMT DE PARADOXALE KERN VAN DEZE BIJDRAGE.

Er zijn waarschijnlijk weinig landen in Europa waar de jeugdbeweging zoveel betekend heeft als in Vlaanderen. Vooral de katholieke jeugdorganisaties kenden er een grote bloei. Daarvan getuigt tot op vandaag niet alleen het groot aantal leden, maar ook het feit dat veel toonaangevende figuren op godsdienstig, politiek en sociaal vlak hun jeugdbewegingsjaren uitdrukkelijk beschouwen als een belangrijke leerschool voor hun later maatschappelijk engagement. De historische wortels van die jeugdbewegingen nagaan is belangrijk om hun specificiteit precies te kunnen begrijpen. Traditioneel wordt daarbij verwezen naar buitenlandse voorbeelden die vanaf het einde van de 19de eeuw in België navolging kregen zoals de Duitse *Wandervögel* beweging, en de qua methode sterke Engelse padvinderij. Maar eigenlijk was er in Vlaanderen al eerder een beweging tot stand gekomen voor de studerende jeugd. Ze kreeg zelfs wel eens het epitheton ‘eerste jeugdbeweging in de wereld’¹ en was – ook voor latere perioden – de belangrijkste inspiratiebron van het jeugdwerk in Vlaanderen.

I. Van Katholieke Vlaamse Studentenbeweging tot Katholieke Studentenactie (1875-1944)

De Katholieke Vlaamse Studentenbeweging – hier als een eigennaam met hoofdletters – die vanaf de jaren 1875 ontstond met Albrecht Rodenbach als organisator en boegbeeld, vormde in Vlaanderen de oudste pijler van wat pas later jeugdbeweging

1 HENRI CAMMAER, “Het katholiek jeugdwerk”, in *De Kerk in Vlaanderen*, 1962, p. 296-318, cit. p. 298.

werd genoemd². Die Studentenbeweging richtte zich tot studerenden in de brede zin van het woord : scholieren, universiteitsstudenten en seminaristen. Ze was een ‘vrije’ beweging in die zin dat ze niet gebonden was aan een Kerk of partij, al impliceerde dat geen ideologische neutraliteit. Ze was integendeel gegroeid uit een romantisch enthousiasme voor de herleving van het katholieke Vlaamse volk : een volk waarin de eigen aard ten diepste steunde op de godsdienst.

Een universitaire studentenbeweging in de klassieke zin – zoals ze bestond vanaf het begin van de 19de eeuw tot aan de ‘nieuwe studentenbeweging’ van de jaren zestig – heb ik vroeger al getypeerd als het collectief en min of meer georganiseerd optreden van studenten onder eigen leiding, gericht op de beïnvloeding van de maatschappij, en aansluiting zoekend bij een bredere politieke stroming of emancipatiebeweging³. Daarin speelde ze zowel een directe als een indirecte rol : een directe doordat ze er vaak in fungeerde als een radicaliserende voorhoede, een indirecte doordat ze instond voor de vorming van nieuwe generaties militanten die later hun plaats in de bredere beweging zouden innemen via het mobilisatiekanaal van de studentenbeweging. Zo heeft de Leuvense Vlaamse studentenbeweging honderd jaar lang, van ca. 1860 tot ca. 1968, gefunctioneerd als vormingschool en voorhoede van de Vlaamse beweging.

Anders dan in een universitaire studentenbeweging lag in een jeugdbeweging het accent meer op het groepsgebeuren zelf. Een jeugdbeweging kan worden getypeerd als een relatief autonome vereniging die – op basis van vrijwillige toetreding – jeugdigen samenbrengt in plaatselijke groepen, en die van hen een actieve deelname verwacht aan de uitbouw van dat eigen groepsleven. Een jeugdbeweging heeft als doel de algehele vorming en ontplooiing van de leden door middel van ontspannende, en culturele activiteiten en door het propageren van een leefcode gericht op de realisatie van bepaalde levenswaarden. Er is in een jeugdbeweging in zekere mate het besef aanwezig deel uit te maken van een nieuwe generatie, met een specifieke taak in de opbouw van een bredere samenleving, maar dat ‘zendingsbewustzijn’ kan meer of minder uitgesproken zijn naargelang de plaats of de historische context. Hoewel de leiding in handen is van de jeugdigen zelf, houden normaal volwassenen een oogje in het zeil en springen zij de leiding bij waar deze hulp nodig heeft. Jeugdbeweging impliceert dus altijd groepsleven en vorming. Haar eigenheid werd wel eens kernachtig geformuleerd in de formule :

2 LOUIS VOS & LIEVE GEVERS, “De identiteit van de katholieke Vlaamse studentenbeweging”, in *Huldeboek André Demedts*, Kortrijk, 1977, p. 127-136; LIEVE GEVERS, *Bewogen Jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging .1830-1894*, Leuven, 1987, 278 p.; LOUIS VOS, *Bloei en ondergang van het AKVS. Geschiedenis van de katholieke Vlaamse studentenbeweging. 1914-1935*, Leuven, 1982, 2 dln, 341+387 p.

3 LOUIS VOS, “Rebelse generaties. Het studentenprotest in de jaren zestig”, in LOUIS VOS, MARK DEREZ, ILSE DEPRAETERE & WIVINA VAN DER STEEN, *De stoute jaren. Studentenprotest in de jaren zestig*, Tielt, 1988, p. 7-54.

Katholieke studentenactie in Vlaanderen

- De VKSJ van de kostschool van Burst in 1935.
(Foto in LUC SCHOKKAERT & LUC VINTS, *Bewogen Beweging. 60 jaar KSJ-KSA-VKSJ*, Leuven, KADOC, 1988, p. 34)

“zelfvorming samen”. Haar grote successen kende ze in Vlaanderen vanaf de jaren dertig en nog meer na de Tweede Wereldoorlog ⁴.

De Vlaamse voorloper van die jeugdbeweging, de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, vertoonde structureel en functioneel enerzijds de kenmerken van een universitaire studentenbeweging in haar klassieke verschijningsvorm, nl. als deel van een bredere beweging met een direct engagement naar buiten, maar ontwikkelde anderzijds ook het meest essentiële kenmerk van elke jeugdbeweging : het groepsleven, met zijn oriëntering op gemeenschapsvorming in de eigen bond. Ze was dus tegelijk (universitaire) studentenbeweging en jeugdbeweging.

De combinatie van de actie-oriëntering van de universitaire studentenbeweging met de vormingscomponent van het plaatselijke groepsleven, was de originaliteit van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging. Ze was een onderdeel van de katholieke Vlaamse beweging, waaraan ze haar idealen en strijdobjectieven – haar waardenpatroon en doelstelling – ontleende. Toch was ze niet structureel gebonden aan Kerk of politieke partij en in die zin was ze een vrije jeugdbeweging. Ze kende enkele elkaar opvolgende koepelorganisaties, die na verloop van tijd door interne tegenstellingen of externe tegenwerking uiteenvielen, maar na een tijd in een andere gedaante herrezen : Vlaamsche Studentenbond (1870), Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (1892) en Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond of AKVS (1903-1935). Ze werd geleid vanuit Leuven, waar studenten uit alle Vlaamse gewesten aaneensloten in een Leuvense Vlaamse studentenbeweging, en tegelijk ook leiding bleven geven aan de gouwilden en plaatselijke bonden waar ze tijdens de vakanties samenkwamen met scholieren en seminaristen. Er ging dus een sterke invloed uit van ‘Leuven’ op de scholieren in de katholieke colleges, meestal in radicaliserende zin, wat soms aanleiding was voor interne tegenstellingen en spanningen met de Kerkelijke autoriteiten. Behalve via ‘Leuven’ werd de vervlechting met de bredere Vlaamse beweging ook verzekerd door het optreden van Vlaamse voormannen die door de studentenleiders werden uitgenodigd om op gouw- en landdagen het woord te voeren, of artikels te schrijven in tijdschriften, maar ook door vele proosten en priester-leraars die het katholieke Vlaamse enthousiasme dat ze zelf in hun jeugd hadden opgedaan doorgaven, en daar – in de colleges – telkens nieuwe generaties klaarstoomden voor een dienende taak tot morele en materiële verheffing van het Vlaamse volk. Vandaar dat de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, in 1919 door de Limburgse studentenleider en proost Paul Vandermeulen getypeerd werd als de “immer opborrelende bron” voor “overtuigde onbaatzuchtige voorvechters” die “aan de Vlaamse kamp de ononderbroken voortzetting en eindzege moeten bezorgen” ⁵.

⁴ LIEVE GEVERS & LOUIS VOS, “Historische schets van het georganiseerde jeugdleven in Vlaanderen”, in *Ons Heem*, 1995 (XIV) 2, p. 51-65.

⁵ Geciteerd bij LOUIS VOS, *Bloei en ondergang van het AKVS...*, dl. 1, p. 12.

Hoewel de studententijdschriften en de Leuvense leiding met de door haar georganiseerde gouddagen het meest in het oog sprongen, kreeg de beweging maar echt gestalte aan de basis, in de werking van de plaatselijke bonden. Die bonden waren grotendeels autonoom. Een klein deel ervan werkte het hele jaar door : in provinciesteden of in internaten van katholieke colleges. Het merendeel van de in 1924 meer dan tweehonderd bonden werkte enkel tijdens de vakanties met Kerstmis, Pasen en in de zomermaanden, maar dan wel zeer intensief met een haast dagelijkse activiteit. De ruggengraat van de werking waren de “ernstige” vergaderingen, waar spreekbeurten, toespraken, liederen en “aanmoedigende woorden” elkaar afwisselden, en waar de geest van de bond van generatie op generatie werd overgedragen. Daarnaast waren er allerlei ontspannende activiteiten : wandelingen, fietstochten, bosspelen, en vooral ook repetities voor de toneelopvoering die op het einde van de grote vakantie het hele dorp moest samenbrengen, en bijdragen tot de “volksopvoeding” van de gewone man.

Die bonden kenden een democratische structuur met verkiezing van het bestuur van onderop, hoewel de leidende elite van universiteitsstudenten en seminaristen natuurlijk een belangrijke eigen inbreng had. Ze waren niet structureel verbonden met parochie, school, partij of volwassenenorganisatie, maar zwommen als vissen in het water van de bredere Vlaamsgezinde katholieke consensus die de leden en oud-leden verbond met de bredere Vlaamse beweging. De specifieke doelstelling van de beweging lag in de vorming van de eigen leden, maar dan een vorming gericht op een geëngageerde deelname aan de Vlaamse beweging “later”, die daarom ook “nu al” – in de leerjaren – de leden vertrouwd diende te maken met alle problemen waarmee die Vlaamse beweging geconfronteerd werd, en hen zelfs ook nu occasioneel al tot een strijdbare Vlaamse opstelling moest brengen. Dat de jeugd de drager bij uitstek moest zijn van verheven waarden, en dat die jeugd “de toekomst” was, waren opvattingen die sinds de romantiek wijd verbreid raakten. Die opvatting werd ook de achtergrond voor het vooral bij de studerende jeugd groeiende besef een eigen ‘roeping’ te hebben in de maatschappij : ze wilde niet louter de cultuur en de waarden van de volwassenen overnemen, maar door het leggen van eigen accenten ze omvormen tot iets beters.

Ideologisch volgde ook de katholieke Vlaamse studentenbeweging doorheen de tijd de slingerbewegingen van het mentale klimaat in de bredere maatschappij. Rodenbach, de oprichter van de eerste studentenbond, was een cultuurnationalist, die eerder zijn hoop stelde op een mentaliteitsverandering in Vlaanderen dan op politieke verwezenlijkingen⁶. Hij contesteerde met zijn vrienden de ‘verbasterende’ collegeopvoeding en de repressieve maatregelen van de Brugse bisschop tegen de op gang komende West-

6 MICHIEL DE BRUYNE & LIEVE GEVERS, *Kroniek van Albrecht Rodenbach (1856-1880)*, Brugge, 1980, 294 p.; LIEVE GEVERS, “De Kulturkampf van Albrecht Rodenbach”, in *Onze Alma Mater*, 1994 (XLVIII) nr. 1, p. 74-84; LIEVE GEVERS & LOUIS VOS, “Intellectuelen en de Vlaamse beweging. De roeping van de Leuvense studenten”, in *Kultuurleven*, 1988 (LV) nr.4, p. 336-344; over Rodenbach : p. 337.

Vlaamse scholierenbeweging. Hij reageerde evenzeer tegen de lauwheid van vele katholieke Vlaamsgezinden als tegen de “schijnvlaamsheid” van de liberalen. Hij was ervan overtuigd dat de studerende jeugd, de ‘Dietse jongelingschap’, een sleutelrol te spelen had in het katholiek-Vlaamse réveil. Hij deed zo in die studerende jeugd de ‘roeping’ ontstaan, zich in te zetten voor de bredere maatschappij, een ‘roeping’ die een eeuw lang van generatie op generatie werd overgeleverd.

In de jaren na 1880 werd de fakkel overgenomen door Antwerpse studenten die een brede samenwerking tot stand wilden brengen ook met niet-katholieke Vlaamsgezinden om de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs te realiseren. Maar in het decennium na 1890 verbreedde de Vlaamse beweging haar programma : in plaats van enge taalpolitieke eisen werd nu gepleit voor een brede wetenschappelijke, culturele, economische en sociale ontplooiing. De belangstelling voor de sociale kwestie deed de leden van de katholieke Vlaamse studentenbeweging zich ook engageren in de opkomende katholieke sociale organisaties, en het vormingsdoel van de beweging werd geherformuleerd door studentenleider Frans van Cauwelaert, tot een programma van algehele persoonlijkheidsvorming.

De Eerste Wereldoorlog bracht een ideologische breuk in de Vlaamse beweging. Er waren enerzijds de anti-Belgische Vlaams-nationalisten die zich richtten op “zelfbestuur”, de ideologische erfenis van de Activisten overnamen en steun kregen van de nieuw ontstane Frontpartij. Anderzijds bleef het cultuurnationalistische ideaal bestaan, ingebed in een tegenover België loyale opstelling, en gericht op de realisatie van een minimumprogramma aan taalwetten die de emancipatie van Vlaanderen zouden realiseren. Het AKVS herleefde en raakte in de beginjaren twintig stevig ingeplant in de Vlaamse provincies : in Limburg waren ongeveer 3/4 van de collegeleerlingen lid van de beweging, in West-Vlaanderen zeker de helft, in Oost-Vlaanderen wellicht 2/5 en in de provincie Antwerpen ten minste 1/3. Voor Brabant ontbreekt vergelijkingsmateriaal ⁷.

De grote invloed die deze door Leuvense studenten geleide bewegingen had op de collegejeugd maakte haar in de ogen van de bisschoppen gevaarlijk, zo gauw de Leuvense studenten zich ideologisch radicaliseerden. Toen zij probeerden de collegeleerlingen ideologisch gelijke pas te doen houden met hun alsmaar radicaler anti-Belgisch Vlaams-nationalisme, leidde dit tot interne verdeeldheid en in de tweede helft van de jaren 1920 tot een open conflict met de bisschoppen, die het Vlaams-nationalisme in hun colleges wilden terugdringen. De kerkelijke overheid deed dat enerzijds via repressieve maatregelen, en anderzijds via het lanceren van een kerkelijke ‘Katholieke Actie’-beweging voor studerenden. De ‘Katholieke Actie’ (KA) was een sterk door Paus Pius XI (1922-1939) gepropageerde nieuwe organisatievorm, die de Kerk wilde ombouwen tot een leger in slagorde gericht op de “verovering” van de wereld.

⁷ LOUIS VOS, *Bloei en ondergang...*, dl. 1, p. 213-215.

Paus en bisschoppen waren daarin de leiders, de priesters de officieren, en de leken – met in het bijzonder de jongeren – de “*milites Christi*”, die niet meer zoals vroeger moesten “afgeschermd” worden van de boze wereld, maar *integendeel* ingezet “ter verovering”, om het door de voortschrijdende secularisering verloren terrein terug te winnen, en overall Christus als “Christus-Koning” te doen “heersen”. Die benadering sloot aan bij het idee van de ‘jonge wachten’ dat al op het einde van de 19de eeuw in praktijk was gebracht door politieke formaties van links en rechts. Ze paste ook in de opvatting dat de jeugd – in één verband met volwassenenorganisaties – moest worden ingezet voor het realiseren van een nieuwe maatschappij. Voor vrije jeugdbewegingen was er toen geen plaats meer.

De georganiseerde Katholieke Actie zorgde in alle rangen en standen in Vlaanderen, en ook bij de studerende jeugd, voor het aantreden van een jongere generatie met een ‘meer kerkelijke geest’. Ze waren nog steeds – zoals hun voorgangers – doordrongen van de eigen roeping van de student, maar wilden niet ‘opstandig’ zijn en enkel ageren met de goedkeuring van de kerkelijke overheid. Naast de bonden voor Katholieke Actie in colleges en parochies, ontstond er in Leuven ook een academische variant onder impuls van de filosofieprofessor Albert Dondeyne met vanaf 1934 het nieuwe blad *Universitas* dat tot het einde van de jaren zestig zou blijven verschijnen.

De Katholieke Studentenactie of KSA – zoals de beweging van scholieren geleidelijk aan genoemd werd – bestond in twee varianten⁸. Aan de ene kant als ‘zuivere katholieke actie’, nl. een kerkelijke studie- en actie-beweging gericht tegen de secularisering. Aan de andere kant als bredere vormings- en actiebeweging in de trant van de oude Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, met naast een kerkelijk ook Vlaamsgezind actieterrein niet enkel aandacht voor studiewerk maar ook voor groepsvorming en gezelligheid. De ‘zuivere’ oriëntering was aanvankelijk toonaangevend in West-Vlaanderen (bisdom Brugge) en werd daarna ook gevolgd in Antwerpen en Brabant (aartsbisdom Mechelen) : daar werden de nieuwe KSA-groepen opgericht naast de bestaande Vlaamse studentenbonden, die wel onder druk werden gezet om hun anti-Belgisch Vlaams-nationalisme te laten varen. Voor de ‘bredere’ oriëntering werd van meet af aan gekozen in Oost-Vlaanderen (bisdom Gent) en Limburg (bisdom Luik). In die twee “gouwen” werd de KSA zowel kerkelijk als Vlaams strijdend, en nam ze rechtstreeks de bestaande studentenbonden over, die zich afscheurden van het AKVS en bij de bisschoppelijk goedgekeurde beweging aansloten. Overall nochtans was KSA structureel afhankelijk van de Kerk.

De tegenstellingen tussen de uiteenlopende opties werden op verschillende manieren overbrugd. Ten eerste door de veroveringsretoriek van de Katholieke Actie via het gemeenschappelijk – maar in West-Vlaanderen gemaakte – ledenblad *Hernieuwen*

⁸ LOUIS VOS, “De ideologische oriëntering van de katholieke studerende jeugd in Vlaanderen (1936-1940). Een voorlopige balans”, in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1977 (VIII) nr.1-2, p. 207-235.

Katholieke studentenactie in Vlaanderen

met als motto: “Vlaanderen Hernieuwen in Christus”. Ten tweede door het aanvaarden, in alle gowen, van een blauw uniform, een bij de tijdsgeest passend verschijnsel, onontbeerlijk bij massamanifestaties, spreekkoren en optochten in marsorde met groet aan de vlag en aan de “leiders”, de bisschoppen en de hiërarchie. Ten derde doordat toch het groepsleven een belangrijke rol bleef spelen – ook in de op actie gerichte geüniformeerde Katholieke Actie – zodat in 1933 een meer op groepsvorming en ontspanning afgestemde aparte werking werd geïntroduceerd voor jongere leden, die in Oost-Vlaanderen ‘Knapen’ werden genoemd en elders ‘Klaroeners’. Dat was op zich al een aanwijzing dat ook in de zuivere KA-bonden van KSA net voor de tweede Wereldoorlog de jeugdbewegingsmethodiek werd ontdekt.

Die jeugdbewegingsstijl, met zijn aandacht voor permanente groepsvorming en een eigen groepsromantiek, voor *self-government* van de leden in kleine groepjes van leeftijdsgenoten, voor openluchtactiviteiten zoals kamperen, trekken, plein- en bosspelen, en voor romantische stonden rond het kampvuur, was niet helemaal nieuw. In Vlaanderen had scouting ze al sinds twee decennia ontwikkeld, evenals socialistische

- De KSA was ten dele erfgenaam van de oude katholieke Vlaamse Studentenbeweging, hier te zien op een Algemene studentendag van Kempense studentenbonden op 31 augustus 1937 in Retie. (Foto Louis Vos)

jeugdverenigingen, en in de beginjaren dertig de enkele resterende AKVS-groepen, met als belangrijkste uiting de jeugdherbergbeweging en de bouw van het AKVShuis in Nijlen. De algehele doorbraak van de jeugdbewegingsmethode – voor alle leeftijdsgroepen – kwam het eerst in Oost-Vlaanderen, toen daar in juli 1937 het *Guldensporenprogramma* werd gelanceerd. KSA-Bisdom Gent, zoals de beweging toen heette, werd erdoor omgevormd tot een echte jeugdbeweging – wel uitsluitend voor scholieren en studenten – met als nieuwe naam ‘Jong-Vlaanderen’⁹. Drie aparte leeftijdskringen kregen in elke plaatselijke bond een eigen werking, en daarin vormde de kleine groep van zeven tot tien leden, het vendel, het constituerende element. Ideeën voor deze nieuwe oriëntering hadden de initiatiefnemers, behalve bij het patrouillesysteem van scouting, gehaald bij de Duitse katholieke jeugdbewegingen zoals die in de jaren twintig hadden bestaan, in het bijzonder bij de *Bund Neudeutschland*, een katholieke beweging voor studerende waar katholieke actie en jeugdbewegingsmethodiek op een originele manier waren gecombineerd. De jeugdbeweging werd er beschouwd als een middel tot het bereiken van het Katholieke Actie-doel, maar het accent verschoof *de facto* naar de vorming van de eigen leden in een “jongvlaamse christelijke levensstijl”. Zoals in deze formule duidelijk werd, was het de bedoeling te komen tot een breed bewegingsconcept, waarin zowel het Vlaamse als het Christelijke element, en zowel de actie- als de vormingscomponent zouden worden geïntegreerd. Bij de groepsvorming werd het openluchtlevens de motor.

Het nieuwe concept kende een groot succes. De groei van Jong-Vlaanderen was indrukwekkend. De andere provincies raakten er door gefascineerd. Het eerst gingen er stemmen op voor de integrale jeugdbeweging in Antwerpen, maar daarna ook in andere gouwen. De West-Vlaamse KSA stond het meest afwijzend, zowel tegen de jeugdbewegingsmethodiek als tegenover het zonder meer incorporeren van de Vlaamsgezinde erfenis uit de katholieke Vlaamse Studentenbeweging, maar de oorlogsjaren brachten toenadering tussen de vijf provinciale koepels. Er ontstond in 1943 een ‘interdiocesane federatie’ die de naam kreeg ‘KSA-Jong Vlaanderen’. Het was eigenlijk meer een confederatie, en de gouwen bleven grotendeels autonoom, met elk een aparte historisch gegroeide eigen sfeer. De oorlog bezegelde het overwicht van de ‘jeugdbewegingslijn’ die in die jaren ook sterk gepropageerd werd vanuit Antwerpen, Brabant en Limburg, zodat West-Vlaanderen er zich bij neerlegde, al zou van daaruit toch steeds weer, ook in de naoorlogse tijd, aandacht gevraagd worden voor de KA-component van de beweging. In feite zorgde de bedding ‘jeugdbeweging’ ervoor dat de spanning tussen de Vlaamsgezinde en kerkelijk-strijdende oriëntering werd opgeheven en tot een nieuwe synthese gebracht.

⁹ De beste algemene geschiedenis van KSA behandelt enkel Oost-Vlaanderen : BERT WOESTENBORGH, *De Katholieke Studentenactie in Oost-Vlaanderen. 1828-1992*, Gent, 1992, 247 p.

II. ‘Vruchtbare spanning’: Katholieke Actie en jeugdbeweging (1944-1966)

In de eerste jaren na de oorlog kende KSA-Jong-Vlaanderen in alle gouden een inzinking qua ledenaantal en een wisseling in de kaders waarvan de nadelige gevolgen pas beginjaren vijftig werden overwonnen. In die jaren werd er opnieuw gezocht naar een adequate formulering van de basisdoelstellingen. Opmerkelijk was dat, anders dan in de jaren ‘30, niet meer vooral de proosten hierin de toon aangaven, maar dat ook de lekenleiders, meestal Leuvense universiteitsstudenten, hierin eigen accenten konden leggen. Doorheen de jaren vijftig transformeerde de beweging zich van wat soms smalend een ‘proostenbeweging’ werd genoemd tot een bijna autonoom door de leiders-studenten gestuurde beweging. Die ontwikkeling was sterker in Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Brabant, dan in West-Vlaanderen en Limburg.

Verder kende het jeugdbewegingsaspect een eigen dynamiek, deels gestuurd van onderop waar het samen-jong zijn in de plaatselijke jeugdgroep zich weinig aan ideologische oriëntering gelegen liet, en deels gevoed en gekanaliseerd van bovenaf door de leiding, proosten en oudere leiders, die de groepsvorming en de openluchtactiviteiten technisch steeds verder gingen ondersteunen en professionaliseren. Aan de basis kwam die eigen jeugdbewegingsdynamiek tot uiting op de vergaderingen, waar de geüniformeerde leden na openingsformaties met de liederen “Kerels der Noordzee”, “*Viva Pio Duodecimo*” (pauzelied) en soms “Vlaamse Leeuw” in hun vendels deelnamen aan de groepsspelen, op tocht trokken of gingen knutselen in hun lokaal (“de Burcht”). Er was ook het openluchtlevens op kamp met sjorren, koken op houtvuren, kompaslopen en seinen. Van bovenaf werd door de leiding gestreefd naar theoretische onderbouwing van de jeugdbeweging en technische verbetering van de activiteiten, via ‘dienstenkampen’ voor kamptechniek, sport en creativiteit en via de uitgave van een vierdelige handboekenreeks *Jeugdleven*, waarin al die ‘vaardigheden’ werden uiteengezet en gecodificeerd. Oost-Vlaanderen nam hierin weer het voortouw en bevestigde in de ‘Verklaring van Loppem’ uit 1954- dat KSA een ‘jeugdbeweging’ was waarvan de werking gedragen werd door de ‘dienstenwerking’¹⁰. Daardoor ging KSA-Jong Vlaanderen naar buitenuit steeds meer lijken op andere jeugdbewegingen, zoals Scouting of Chiro. Maar tegelijk wist de leiding, en ook dat stond vermeld in de verklaring van Loppem, dat KSA niet louter jeugdbeweging was – en zelfs niet mocht zijn – maar ernaar moest streven die in te bedden in de historische K.A -roeping van bij haar stichting, en in de Vlaamse roeping van haar voorganger.

KSA had immers een rol te spelen op beide niveaus, zowel in de Kerk als in de Vlaamse beweging, en juist die beweging ging doorheen de jaren vijftig vooral de studerende

¹⁰ BERT WOESTENBORGH, *op.cit.*, p. 114-117.

jeugd sterker aanspreken. Dat KSA zich uitdrukkelijk ging presenteren als de erfgenaam van de Katholieke Vlaamse studentenbeweging bleek o.m. uit haar initiatief om in samenwerking met VVKS en nationalistische jeugdgroepen een Rodenbachviering op te zetten, die in juli 1956 te Roeselare plaatsvond¹¹. Het bleek ook uit de inleiding van het in datzelfde Rodenbachjaar verschenen boekje *Stijl in KSA-Jong Vlaanderen*, dat in opdracht van de algemene leiding de jongvlaamse stijl wilde codificeren, en waarin de daar aangeprezen Jongvlaamse voornaamheid werd gelegitimeerd met een uitvoerige verwijzing naar Rodenbach wiens boodschap van “reactie tegen het volksvreemde” en “bekommernis om het scheppen van een typisch Vlaamse levensstijl” ook die van KSA werd genoemd¹². Het bleek tenslotte uit het besluit van de Algemene Leiding van KSA om een Jongvlaamse Werkgemeenschap op te richten die een basiskeure moest voorbereiden. De tekst van deze basiskeure, die grote overeenkomst vertoonde met de Oost-Vlaamse verklaring van Loppem, werd op een eerste federale Jongvlaamse Staf in augustus 1957 in Leuven goedgekeurd. Ze stipuleerde dat KSA-Jong-Vlaanderen vijf karakteristieken vertoonde : ze was – in die volgorde – “een jeugdbeweging, een beweging voor jonge geestesarbeiders, een vooruitstrevende en vernieuwende beweging, de voorhoede van een eigentijdse Vlaamse beweging en een kerkelijk apostolische beweging”¹³.

De eerste karakteristiek verwees naar binnen, de volgende vier naar buiten. De voorlaatste was typisch voor de ontstaansgeschiedenis van de beweging in Vlaanderen. De andere drie had KSA gemeen met zusterbewegingen in het buitenland. De beide werkingsniveaus – vorming naar binnen en actie naar buiten – werden als complementair voorgesteld. De uitbouw van de jeugdbeweging in de jongere leeftijdsgroepen was een voorbereiding op “een bewuste apostolische openheid op het milieu... vooral bij de ouderen”. Geen enkele andere Vlaamse jeugdbeweging laboreerde zo sterk aan deze dubbele opdracht, die vanaf de jaren zestig vaak werd samengevat in de lapidaire uitdrukking van ‘vruchtbare spanning’ tussen ‘jeugdbeweging’ en ‘milieuwerking’, een woord dat niet verwees naar de natuur, maar wel naar de sociale omgeving van het studentenmilieu.

Die theoretische oplossing impliceerde dus dat, hoewel de jeugdbeweging “als waarde op zichzelf” werd erkend, de *eigenlijke* opdracht van KSA toch bleef liggen in de beïnvloeding van het studentenmilieu. Dat dit zo was werd bevestigd door de impulsen die kwamen van de Internationale Katholieke Studerende Jeugd (IKSJ), een mee door KSA tot stand gebrachte internationale koepelorganisatie die een eerste

11 Propagandaschrift van K.S.A : *Rodenbachjaar, 1956-1956*, met het programma van de jongvlaamse studentendag, en artikels van JOHAN VAN SCHOORHOVE (ps. van JAN COCLE), “Werd Rodenbach vermoord? Of honderd jaar Vlaamse studentenbeweging” en van LOBE WILS over : Rodenbach en de Blauwvoetier, zijn opvatting over de Vlaamse beweging en zijn ‘boodschap voor ons’.

12 *Stijl in KSA Jong-Vlaanderen*, Roeselare (KSA) 1956, 91 p., p. 5.

13 *Basiskeure van KSA Jong-Vlaanderen*, 11 p. tekst in eigen bezit. Kritische analyse van de inhoud bij HERMAN BAERT, *De crisis in de jongvolwassenenwerking van de katholieke studentenactie. Een proeve van diagnose*, niet gepubl. lic.verh. pedagogische wetenschappen, KU Leuven, 1974, p. 161-169.

stichtingsbijeenkomst had gehouden in 1946 te Freiburg (Zwitserland)¹⁴. Vergeleken met de andere aangesloten KSJ-bewegingen was KSA een buitenbeentje, want eigenlijk de enige beweging waarvan het merendeel van de leden jonger was dan 16 jaar, de enige die de jeugdbewegingsmethodiek had geïntroduceerd, en de enige waar het KA-ideaal en het nationale met elkaar vervlochten waren zoals bleek uit het KSA-motto: “Vlaanderen hernieuwen in Christus”.

Vanaf halfweg de jaren vijftig begon IKSJ met het om de drie jaar organiseren van een ‘Wereldsessie’ een studiebijeenkomst, doorgaans gevolgd door een ‘Wereldraad’ waar organisatorische kwesties aan de orde kwamen. De eerste dergelijke bijeenkomst vond plaats in 1956 in Rio de Janeiro (Brazilië) de volgende in 1958 in Dakar (Senegal), toen niet toevallig in Afrika dat op de rand stond van de desintegratie van het koloniale systeem. De sessie was er gewijd aan ‘de roeping van de student’ en werd besloten met de goedkeuring van een charter - de ‘Keure van Dakar’ - waarin sterk de klemtoon werd gelegd op “de apostolische verantwoordelijkheid” van de bewegingen in het studentenmilieu, op haar opdracht haar invloed aan te wenden om vernieuwing te brengen zowel op het niveau van de personen, van de mentaliteit als van de instellingen. Hierbij werd het KAJ-werkschema ‘zien-oordelen-handelen’ als methode naar voren geschoven¹⁵.

Omdat in de Keure van Dakar de klemtoon lag op de actie in het milieu, ging de tweede Jongvlaamse Staf in 1959 te Roeselare het Katholieke Actie-aspect sterker naar voren schuiven. De Brugse bisschop De Smedt gaf de KSA opnieuw de opdracht – een nieuw bisschoppelijk mandaat dus – om wat toen genoemd werd “het lekenapostolaat in het studentenmilieu” sterker uit te bouwen. KSA moest dus op de eerste plaats een kerkelijk pastorale beweging zijn. Dat impliceerde dat in alle middelbare scholen er een KSA werkzaam moest zijn, en er “vanuit de parochiebonden” een “speciale methode” moest ontwikkeld worden om “de schoolsituatie te beïnvloeden”¹⁶. Op de volgende Jongvlaamse Staf in 1961 te Schoten werd het begrip “milieu” en “milieuwerking” nader gedefinieerd. Voor voor het eerst werd de gedachte gelanceerd dat de vriendengroep van de ± zestienjarige KSA-leden (de ‘Hernieuwers’) zich zou moeten openstellen voor niet-leden en uitgroeien tot een zgn. ‘KSJ-ploeg’ (Katholieke Studerende Jeugd-ploeg),

14 BUENUVENTA PELEGRI, *IYCS and IMCS : their option, their pedagogy*, Hong Kong, (Asian, Secretariat International Movement of Catholic Students), 1979, 203 p.; GRIETJE GAEREMYNCK, *De Internationale Katholieke Studerende Jeugd in Europa. Ontstaan, werking en evolutie van de JEC-européenne*, niet gepubl. lic. verh. geschiedenis, KU Leuven, 1988. 185 p. Zie ook JAN CLAES, “Nieuwe vormen van evangelisatie in school en universiteit. 10e wereldraad van de IKSJ, Leuven, 1986”, in *Onze Alma Mater*, 1986 (XL) nr. 4, p. 295-306.

15 *Keure van Dakar*, 14.VIII.1958, deel I, c : ‘doelstellingen van de beweging’. Tekst in eigen bezit. Kritische analyse ervan bij HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 169-172.

16 Tekst van de toespraak van bisschop De Smedt in het leidersblad *Richten*, jg. 24 (oktober 1959) nr. 2, p. 2-4. Vooral in West-Vlaanderen kreeg de opdracht van de bisschop grote weerklank. In het boek van gouvproost JAN COCLE, *Visie op KSA*, Roeselare, 1961, werd daar herhaaldelijk op teruggekomen. “De radicale Rodenbachse kampvaardigheid” was volgens hem “onverminderd die van KSA” gebleven, p. 59.

GEEN VREDE ZONDER GOD

KSA
Jong **VLAANDEREN**
GOUWDAG

AALST ZONDAG 20 APRIL 1947

Vrij van zegel

Uitgave K.S.A. - Jong Vlaanderen

- Affiche van de gowdag Aalst, 20 april 1947.
(in BERT WOESTENBORGH, *De katholieke studentenactie in Oost-Vlaanderen, 1928/1992*, Leuven, KADOC, 1992, p. 96)

die “een bezinningsgroep gericht op actie” moest worden. Die oriëntering spoorde ook helemaal met de verantwoordelijkheid voor het schoolmilieu die de IKSJ-bewegingen elders in de wereld als hun opdracht beschouwden. De IKSJ-wereldsessie van 1961 in Mainz was gewijd aan ‘de studentenarbeid in relatie tot de ontwikkeling van de wereld’, en leidde via enquêtes over het school- en examensysteem tot initiatieven om te komen tot een meer open school en universiteit, waarin meer eigen inbreng zou zijn weggelegd voor de studerende zelf. De legitimering van ‘studeren als roeping door God’ was nog wel aanwezig, maar tegelijk werd toch al de weg geëffend naar kritiek op het bestaande onderwijsstelsel¹⁷.

In KSA kwam een echo van de verantwoordelijkheid voor het schoolmilieu – en de spanning met het feitelijke overwicht van de jeugdbewegingsactiviteiten – weer sterker naar voren in een tekst van februari 1963 geredigeerd door algemeen proost Jozef Ots, waarin hij het samengaan van de jeugdbeweging en de “milieuwerking” typeerde als ‘twee-eenheid’ of ‘vruchtbare spanning’. Deze het intellect strelende synthese, bedoeld als verdere explicitering van zowel de KSA-basiskeure als van de Keure van Dakar, die instemming kreeg van de KSA-leiding, werd het nieuwe uitgangspunt van de werking¹⁸. Ze diende als grondslag voor de bespreking over de te volgen koers op de Jongvlaamse Staf van 1963 in Godinne. Besloten werd tot het ombouwen van de bestaande Hernieuwerban, d.w.z. de + 16-leeftijdsgroepen in de bestaande KSA-bonden, tot de al eerder bedachte ‘KSJ-Ploeg’¹⁹. Ze zou een op de actie in het milieu gerichte gespreksgroep zijn, die open zou staan ook voor wie tot dan toe geen lid was van KSA “met dien verstande dat de traditionele jeugdbewegingsvormen of activiteiten die de milieuwerking belemmeren in de KSJ-Ploeg vermeden zouden worden”. Die KSJ-Ploeg werd beschouwd als “de volwaardige en typische werking op Hernieuwerniveau”. De vernieuwing gericht op een werkelijk realiseren van de ‘twee-eenheid’ manifesteerde zich dus haast uitsluitend op het niveau van de + 16-werking. De jongere jeugdbewegingsstakken bleven grotendeels gewoon jeugdbeweging.

Het proostenblad *Floreat* verbreedde intussen zichzelf van een begeleidingsblad voor KSA-proosten tot een *Tijdschrift voor de opbouw van de schoolgemeenschap*, zoals de nieuwe ondertitel luidde. De oude naam *Floreat* bleef nog wel behouden. Het ledenblad *Hernieuwen* daarentegen, meer dan dertig jaar oud, versmolt in 1965 met het blad voor

17 JAN BULCKE, “Het congres van Mainz 31 juli-9 augustus”, in *Hernieuwen*, jg.30 (nov. 1961) nr. 2, p. 80-84; GRIETJE GAEREMYNCK, *op.cit.*, p. 52-53.

18 “De twee-eenheid van KSA-Jong Vlaanderen” – van jeugdbeweging en ‘milieuwerking’ – moest zijn als “een bezielde lichaam of een geïncarneerde geest”. Volgens Ots was “de jeugdbeweging de lichamelijke”, terwijl “het apostolaat in, voor en door het milieu” gezien moest worden als “de ziel, de bezieling, de be-geestering”. Bijlage II bij F.501/AL, KSA-document in eigen bezit.

19 Bijlage tot F 651 HN 64/51 d.d. 20 november 1964. “Werkdocument ter bespreking van de K.S.J-werking”, document in eigen bezit.

de oudste leden van de VKSJ (Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd) *Bronnen* tot een nieuw tijdschrift onder de naam *Vandaag, voor mensen van morgen*. Het presenteerde zich niet langer als een jeugdbewegingstijdschrift, maar wenste een algemeen opiniërend maandblad te worden voor meisjes en jongens vanaf de laatste twee jaren middelbaar onderwijs. Op vele plaatsen zorgden de KSA- en VKSJ-leden voor een inderdaad bredere verspreiding. Het blad zou twee jaar later ook nog enkele andere katholieke tijdschriften voor + 16-jarigen opslorpen. Het werd verondersteld te kunnen dienen als achtergrond voor de werking van de nieuwe KSJ-Ploegen.

De uitzuivering van de doelstellingen en het aanreiken van methodische richtlijnen om tot een ‘open werking’ te komen leidden echter tot een onverwacht neveneffect. Ze vergrootten de kloof tussen hen die de actie in het milieu als de ‘echte’ opdracht van KSA beschouwden en anderen die als verwoede jeugdbewegers bleven zweren bij uniform, vlaggenroet en kampvuur. De tegenstelling dus tussen traditionele ‘jeugdbewegers’ die vasthielden aan de tradities van de jeugdbewegingsgroep op zichzelf en ‘vernieuwers’ die een open oog wilden hebben voor de noden van het bredere studerende milieu, en de taak die KSA daar kon vervullen, ook voor de niet-leden. Vanuit ledenaantallen bekeken hadden de ‘jeugdbewegers’ gelijk. Tussen 1964 en 1972 vormden de + 16-jarigen of ‘Hernieuwers’ maximaal 24 en minimaal 10 procent van het totaal aantal leden, maar daarvan waren de helft tot drie vierden ingeschakeld in de leiding van de jongere leeftijdsgroepen, vormden een ‘leiders- en vriendenploeg’ en voelden zich vooral voor de jeugdbeweging – ”voor hun bond” – verantwoordelijk, minder voor hun klas- en schoolsituatie. Als drie vierde van de + 16-jarigen zich niet bezighield met ‘milieuwerking’, maar met leider spelen voor jongeren, terwijl KSA intussen als ‘eigenlijke’ doelstelling bleef vasthouden aan ‘milieuwerking’, was er een grote kloof tussen theorie en praktijk. Het leek dan op een vicieuze cirkel : de kinderen opvoeden en vormen opdat ze, als ze oud genoeg waren om echt aan ‘milieuwerking’ te gaan doen, op hun beurt zich zouden gaan bezig houden met het opleiden en vormen van kinderen, zodat de beweging nooit aan haar ‘echte opdracht’ scheen toe te komen. Bovendien bleek, dat waar er toch een aparte werking voor + 16-jarige leden bestond, die grotendeels een traditioneel jeugdbewegingskarakter vertoonde, compleet met uniform, droppingen en commandotochten. Het zou er op kunnen wijzen dat ondanks alle mooie theorie en traditie, KSA eigenlijk een gewone jeugdbeweging was geworden, en dat de theoretici aan de top te weinig rekening hielden met de realiteit en teveel opereerden vanuit ideologische motieven gesteund op “het bisschoppelijk mandaat” of de studieteksten van IKSJ.

Dat scheen opnieuw te gebeuren op de Jongvlaamse Staf van 1965 in Roeselare. Die volgde wel het voorstel van de Limburgse proost Paul Schruers, de latere bisschop, om ook voor de + 16-jarigen het belang van de groepsvorming – van het jeugdbewegingsleven dus – te valoriseren. Anderzijds werd er een inhoudelijk ‘tegengewicht’ tegen loutere gezelligheid voorgesteld in de vorm van ‘gespreksronden’ over thema’s die in het leidersblad werden toegelicht en een vast programmaonderdeel van de Hernieuwerwerking werden.

Bovendien werd beklemtoond dat ook voor de jongere leeftijdsgroepen het perspectief op ‘milieuwerking’ als een surplus bij de jeugdbewegingsactiviteiten diende te worden betrokken. Op de volgende Jongvlaamse Staf in Roeselare twee jaar later, in 1967, werd dat verder uitgewerkt. Er werd gekozen voor het naast elkaar bestaan van ‘traditionele Hernieuwerbannen’ als jeugdbeweging begeleid door de traditionele nationale Werkgemeenschap Hernieuwers (WG-HN), naast nieuw op te richten ‘Open Groepen’ waarvoor een nieuwe Werkgroep voor de Schoolgemeenschap/Nationale Commissie (WSG/NC) als begeleidende instantie werd gecreëerd ²⁰.

Was deze opstelling in de ogen van de ‘jeugdbewegers’ enigszins verheugend, want een sterker beklemtonen van de waarde van groepsvorming en gezelligheid, ze was het ook voor de anderen omdat het hoofddoel van KSA ‘milieuwerking’ bleef. Om die meer vlees en bloed te geven werden zgn. ‘open initiatieven’ genomen. Bv. ‘Trefdagen voor Jongstudenten’ – een term waarmee scholieren uit het middelbaar onderwijs werd bedoeld – zowel voor KSA-ers als voor niet-leden, voordrachtencycli “Waarheen na de humaniora?”, waarvoor scholieren van de laatste jaren toekomstige studie- en beroepsmogelijkheden werden voorgesteld, en de ‘Vlaamse studentenpelgrimages’ en ‘studentinnentochten’ die geïnspireerd waren op de beroemde Franse studentenpelgrimages naar Chartres, waarbij tijdens de voettocht op bepaalde plaatsen werd halt gehouden voor een groepsgesprek ²¹.

III. De geest van ‘68’ (1966-1969)

Het einde van de jaren zestig was een periode van revolte tegen de gevestigde orde. Het gezag, de cultuur, het onderwijs, de Kerk : niets leek te ontsnappen aan de geest van contestatie en vernieuwing. In KSA ging dat gepaard met een herbezinning over de oorspronkelijke doelstellingen. De doorbraak van de Vlaamse beweging in het succes rond Leuven-Vlaams, de definitieve afwijzing van het klerikalisme, het ontstaan van anti-autoritarisme en daarna – vanaf 1968 – het ontdekken van een nieuw-linkse marxistische inspiratie door studenten die al twintig jaar in een haast integralistisch katholieke geest leefden : het droeg er allemaal toe bij dat een nieuwe zoektocht begon, vanuit de wortels van de beweging, naar de eigen functie die KSA kon hebben in het veranderingsproces. De traditie werd als zodanig niet verworpen, ze werd juist door de ‘vernieuwers’ gebruikt als een instrument om het bestaande te veranderen. Onder invloed van de revolte

²⁰ De nieuwe Werkgroep voor de Schoolgemeenschap/Nationale Commissie zou instaan voor de bredere actie in de scholen en ‘bezienningsgroepen’ starten volgens het model van ‘*révision de vie*’. Ze paste geheel in een vernieuwde schoolpastoraal. HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 85. Documenten in eigen bezit.

²¹ In West-Vlaanderen was er van 1962 tot 1970 jaarlijks een ‘Pelgrimage der Vlaamse studenten’. (EUGÈNE LARIDON), *Van mensen en dagen en een welig huis. 50 jaar KSA Noordzeegouw*, Roeselare, 1978, p. 94. ANJES GORIS, “Niet zomaar stappen... Studentinnentochten in VKSJ”, in *Gisteren en vandaag .Driemaandelijks tijdschrift over KSJ-KSA-VKSJ*, III.1999 (XIX)) 1, p. 10-14.

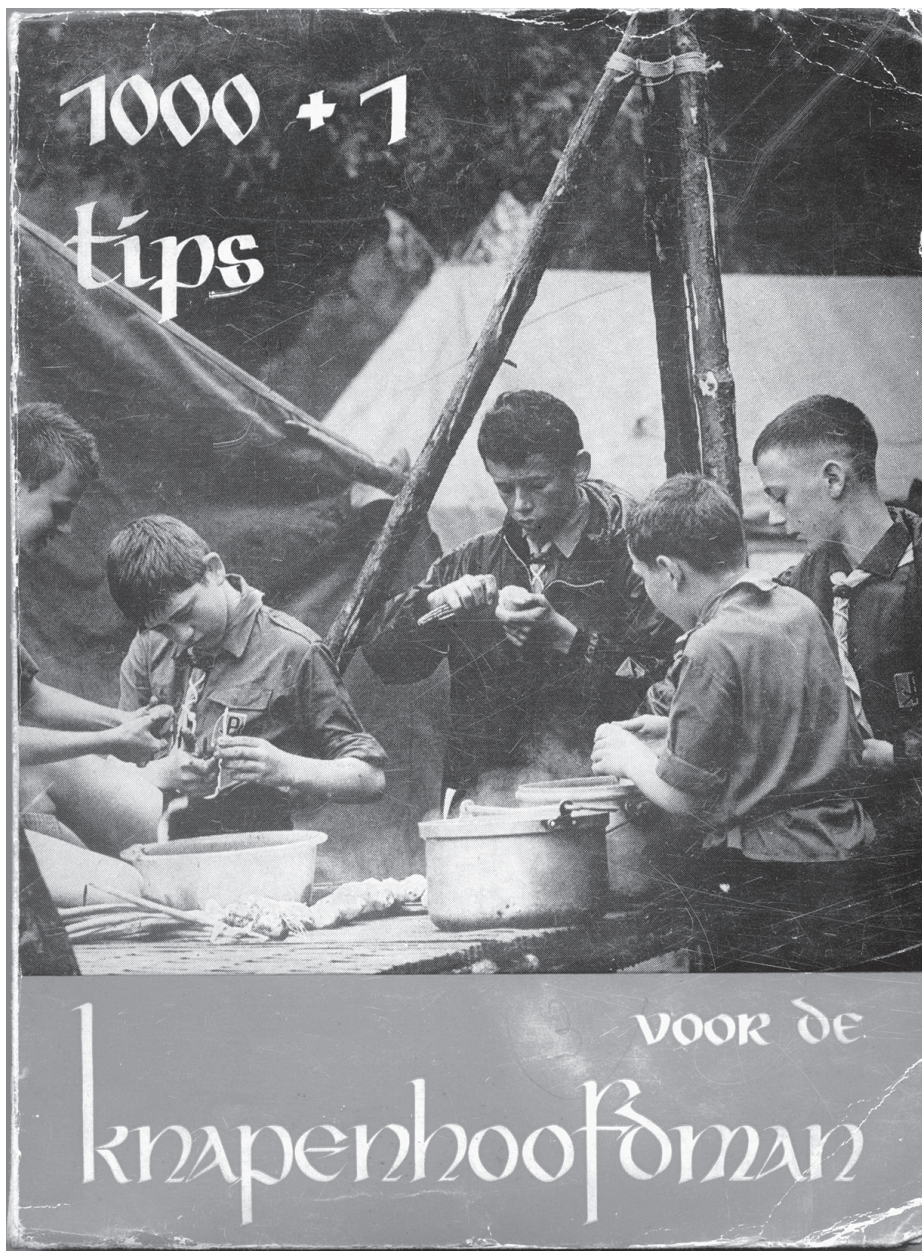
herontdekten zij de ‘milieuwerking’ als het essentieel element van de KSA-eigenheid, en als legitimering voor de eigen opdracht in het maatschappelijk vernieuwingsproces. Het was een prachtige illustratie van de stelling van de Amerikaanse historicus John R. Gillis dat in jeugdgeschiedenis “*tradition did not always stand in the way of change, but interacted whith it in ways that made custom itself an important agent of transformation*”²². De traditie dus als hefboom voor vernieuwing.

In Vlaanderen en in KSA begon alles met de twee studentenrevoltes in Leuven²³. De eerste brak uit in mei 1966 toen het bisschoppelijk mandement de tweetaligheid van Leuven wilde bezegelen en op een autoritaire manier alle verdere discussie verbood. De schokreactie daartegen begonnen door studenten en overgenomen door de Vlaamse publieke opinie, werd beleefd als een opstand tegen het kerkelijk gezag. Het leek alsof de jarenlange dociele onderworpenheid eindelijk een uitweg zocht in een bevrijdende golf van antiklerikalisme. Bij vele Leuvense studenten, ook bij wie verantwoordelijkheid droegen in KSA, vormde dat protest het begin van een blijvend kritische, zelfs wantrouwige opstelling tegenover het gezag in het algemeen.

In december 1966, zinderde het Vlaamse en antiklerikale protest nog na op de nationale KSA-“denkdagen” in Wijgmaal en was de keuze voor het jaarthema “Vlaanderen” snel gemaakt. Het was duidelijk dat de radicale flamingantische reflex versterkt was, maar dat gold ook voor het anti-gezagsaspect dat scheen aan te sluiten bij een wereldwijde jeugdrevolte tegen onrechtvaardige structuren en schone schijn. De Amsterdamse provo-beweging inspireerde in Leuven het belangrijkste studentenweekblad. De liederen van Boudewijn de Groot en Bob Dylan (“er komen andere tijden”) leken het nieuwe jeugdgevoel het best te vertolken. Studentenleiders legden contacten met elkaar en buitenlandse collega’s op internationale studentencongressen, en in Leuven startte in de zomer 1967 naar Nederlands voorbeeld de studentenvakbeweging (SVB) met een programma van anti-autoritair ouvriërisme, in een ‘*back-to-the-people spirit*’. Dat bleef geïsoleerd voorhoedewerk, waarvan aanvankelijk nog weinig rechtstreeks tot de KSA-leiding doordrong, tot in januari 1968 de nieuwe revolte losbarstte. Die begon toen opnieuw rond de kwestie Leuven-Vlaams, maar evolueerde op korte termijn tot een radicale invraagstelling van de maatschappij. De wekenlange stakingsgolf zorgde voor een stroomversnelling in de mentaliteit van de actievoerders. Kringvoorzitters en andere actievelingen die tot dan toe met een zekere argwaan de maatschappijkritische koers van SVB hadden gadeslagen werden nu door de sfeer van broederlijke eensgezindheid en conspiratieve ernst meegesleurd tot het in vraag stellen van de globale maatschappij. Dat overkwam ook velen in het KSA-middenkader.

22 JOHN R. GILLIS, *Youth and History. Tradition and Change in European age relations 1770 – present*, New York, 1974, p. 38.

23 L. Vos, “Terugblik op roerige jaren. De Leuvense studentenbeweging sinds de jaren zestig”, in *Onze Alma Mater*, 1978 (XXXII) nr. 4, p. 223-242; LOUIS VOS (e.a.), *De Stoute jaren. Studentenprotest in de jaren zestig*, Tiel, 1988.

- Patattenjas op kamp ! Halfweg de jaren zestig was KSA uitgegroeid tot een volwaardige jeugdbeweging. Omslag van een nieuw leidershandboek van augustus 1966, opgesteld door Guido Gielen, toen nationaal verantwoordelijke voor de knapen (12-14-jarigen).

Voor de brede Vlaamse publieke opinie in den lande ging de strijd in 1968 nog altijd enkel om “Leuven Vlaams”, zoals in 1966, vandaar dat ze met sympathie de solidariteit van de scholierenjeugd begroette. De scholieren van het katholiek middelbaar onderwijs kwamen spontaan in beweging, vormden strijdcomités en actiegroepen en gingen, al dan niet in afspraak met hun leraars, in staking. Dat was voor het eerst in de geschiedenis. Vaak waren het ter plaatse KSA-leiders die als spilfiguren optraden²⁴. Het KSA-tijdschrift *Vandaag* wijdde met sympathie een heel nummer aan de studentenrevolte²⁵. Op zwarte dinsdag 6 februari, de dag dat de regering over de kwestie werd geïnterpelleerd, vonden in alle onderwijsinstellingen stakingen plaats en kwam de regering ten val. Het directe doel van de revolte was bereikt. Maar veel belangrijker voor de ‘roeping van de katholieke studenten’ was de mentale weg die intussen KSA-leiders hadden afgelegd, die in de revolte hun politieke socialisatie hadden gekregen.

In Leuven kwam uit de revolte een ‘nieuwe studentenbeweging’ naar voren, die velen ook buiten de universiteit kon bekoren²⁶. Ze had vaag-progressieve contouren en laboreerde aan het ontmaskeren van de tegenstellingen en inconsequenties in de heersende maatschappelijke verhoudingen. Ze verwierp de dominante autoritaire normen en spelregels, en hanteerde een nieuwe strategie, waarin de versluisende harmonie vervangen werd door het zuiverende conflict. Wie erdoor werd aangesproken leefde in de vaste overtuiging dat “de oude waarheid intussen achterhaald” was, en de tijd rijp voor de opbouw van een nieuwe maatschappij die vrijer, democratischer en authentischer zou zijn. De openheid voor het nieuwe was voorlopig ideologisch nauwelijks opgevuld, behalve met spontaneïstische maatschappijkritiek gevoed door de ‘utopie’ van een nieuwe wereld, en met een oneindig gevoelen van zelfvertrouwen. Die ‘utopie’ zou de discussie binnen KSA over de te kiezen koers diepgaand bepalen.

Dat werd versterkt door invloeden vanuit IKSJ. Net immers in 1967-68 herstelde de KSA-leiding het contact met de universitaire commissie van de Europese IKSJ. Op studiesessies ging de aandacht eerst – in de fase vóór de meirevolte – naar “*la dépolitisation de l’étudiant européen*” (Parijs, november 1967), dan naar de aanwezigheid van de beweging in haar milieu (Genève, februari 1968), vervolgens – toen behalve in Leuven ook in Italië, Polen en Duitsland het studentenprotest toenam en terwijl Frankrijk meegesleurd werd in het revolutionaire feest – naar het studentensyndicalisme (Heiligkreuzsteinach, mei 1968), en

24 In Hasselt bv. hadden Hernieuwers en leiders zich zo sterk in “al die stakingen en betogingen” geëngageerd dat verscheidene vergaderingen voor de jongere takken in januari en februari 1968 in het water vielen. LIEVE GEVERS, *Honderd jaar katholieke studerende jeugd. 1884-1984. De geschiedenis van de Hasseltse Jonge Klauwaarts*, Hasselt, 1986, 299 p., p. 194.

25 *Vandaag*, jg. 3, III-IV.1968, nr 3.

26 Zie verwijzingen onder noten 3 en 23; verder : LOUIS VOS, “De nieuwe studentenbeweging. Welvaart en mentaliteit in de jaren zestig”, in WILLEM FRIJHOFF & MINKE HIEMSTRA (eds.), *Bewogen en bewegen. De historicus in het spanningsveld tussen economie en cultuur. Liber amicorum Prof. Dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt*, Tilburg, 1986, p. 393-409.

het samengaan van christendom en marxisme (Genève, november 1968)²⁷. De thema's, die de snelle ideologische radicalisering in dat schooljaar weerspiegelden, wezen erop dat in de Europese IKSJ de oude opdracht van 'katholieke actie' en 'milieuwerking' niet meer als 'pastoraal werk' werd geïnterpreteerd, maar als een politieke actie die vanuit de utopie van een nieuwe meer democratische samenleving de school, de universiteit en de samenleving grondig zou omvormen.

De nieuwe geest sloeg aan in de KSA-top, bij de enen uit overtuiging, omdat ze zelf sympathiseerden met de nieuwe wind die doorheen de vermoldme structuren blies, maar bij de anderen vooral uit een verdedigingsreflex tegen een groeiende invloed van SVB in de middelbare scholen²⁸. De 'milieuwerking' waarover in de laatste jongvlaamse staven zo was gepraat, de plannen voor "open groepen", zelfs de methode van de '*révision de vie*' die intussen vooral in VKSJ onder impuls van proost Gust van Haegenborgh werd ontwikkeld: het leken allemaal kanalen langswaar de opdracht van de beweging in de jaren '68 kon worden geactualiseerd. Het waren concepten voor de werking, aangereikt vanuit een lange traditie en dus behorend tot het wezen zelf van KSA en VKSJ die nu een nieuwe invulling zouden kunnen krijgen. Bij heel wat voorstanders van de milieuwerking, die tot dan toe vooral dachten aan een beïnvloeding van het studierend milieu in godsdienstige zin, als een soort eigentijdse katholieke actie, groeide nu de overtuiging dat de roeping van KSA gelegen was in het verder uitdragen van de nieuw-linkse maatschappijvisie die uit de geest van '68 was gegroeid. Zij meenden dat de beweging moest afstappen van de oude KA-ideologie en kerkelijke gebondenheid en zich als katalysator opstellen voor de verspreiding van de "nieuwe geest". De oude oproep tot 'milieuwerking' was de ideale springplank. Het concept bleef als sjabloon bestaan, maar werd op zeer korte tijd ideologisch geheel anders ingekleurd. Het kreeg een politiek-structurele, in plaats van een hoofzakelijk pastoraal-religieuze invulling. Sommigen interpreteerden de optie voor een kleine radicale 'militantenbeweging', als een terugkeer tot de 'essentie' van de KSA-'roeping'. De nieuwe oriëntering stond ideologisch wel, maar qua werkerterrein en werkmethode niet haaks op de oude, en kreeg zelfs vaak expliciet een legitimering door te verwijzen naar het verleden van de oude katholieke Vlaamse studentenbeweging of naar de milieuwerking van de KA.

In de scholierenwereld bleek "democratie" het toverwoord langswaar die nieuwe geest gestalte zou kunnen krijgen. De Algemene Leiding van KSA en de Nationale Raad van

27 In het leidersblad van Gouw Antwerpen publiceerde Herman Swinnen, intussen gowwleider, een kort verslag van elke sessie. *Bouwstenen*, III.1969, p. 4.

28 In Oost-Vlaanderen werd aan het begin van het schooljaar 1968-69 een pamflet verspreid door SVB met de slogan "Laat je niet door de KSA op sleeptouw nemen". HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 59, maar dat was slechts een éénmansactie (van Bert Hedebouw) geen officiële stellingname. In Limburg was er een zeer vruchtbaar contact geweest van KSA met SVB-mensen Arnout van Reusel en Kris Hertogen. Notities L. Vos, vergadering WSG/NC 15 november 1968, in eigen bezit.

VKSJ richtten een nationale Commissie voor de Democratisering van het Secundair Onderwijs (CDSO) op. De vroegere bewegingstijdschriften voor de + 16-jarige leden waren al in 1965 versmolten tot een algemeen blad voor *scholieren Vandaag, voor mensen van morgen*, en slurpte vanaf 1967 nog het scoutstijdschrift *Kompas* en enkele andere bladen voor die leeftijdsgroep op. Het vroegere proostenblad *Floreat* wijzigde zijn ondertitel eerst tot *Tijdschrift voor een open schoolgemeenschap*, en twee jaar later – toen het de band met KSA/VKSJ doorknipte – tot *Impuls, Tijdschrift voor een democratische schoolgemeenschap*. Het bleef daarna – tot vandaag – als onafhankelijk leraarstijdschrift verschijnen. Het leek erop dat KSA/VKSJ als actuele vertaling van hun vroegere opdracht zich in te zetten voor het “studerend milieu” de leiding namen van de vernieuwingsbeweging in het middelbaar onderwijs, en dit – mee doordat vele verantwoordelijken als student erg actief waren in de Leuvense studentenbeweging – op dezelfde golfengete van de Leuvense nieuwe studentenbeweging.

Concreet aanknopingspunt voor de nieuwe werking was de oproep aan de scholieren van CDSO bij het begin van het nieuwe schooljaar 1968-69, deel te nemen aan de provinciale ‘Dagen voor Democratisering’. De oproep werd verspreid onder de kop ‘D..O.....E’, waarbij ieder puntje een ontbrekende letter vormde van het woord ‘*DemOcratiE*’²⁹. Ze stelde dat nu de tijd rijp was om “een einde te maken aan het jarenlang gegroeid onbehagen” over “de autoritaire en gesloten sfeer in de scholen”. De dagen in oktober en november 1968 werden een enorm succes met in totaal 3.200 aanwezigen. In Gent ontstond als direct gevolg van de dag, de overkoepelende leerlingenraad Interschol, die verscheidene middelbare scholen groepeerde en jarenlang zou blijven functioneren³⁰. Volgens een aantal ‘vernieuwers’ in KSA en VKSJ lag daar vanuit de eigen traditie de enige echte oordacht van de beweging, niet in de “jeugdbeweging”.

Dat kwam sterk naar voren tijdens gemeenschappelijke KSA/VKSJ-’denkdagen’ in december 1968 te Betekom. In Leuven was toen net een einde gekomen aan een eerste revolte rond het ‘informatierecht’ tegen de eigen (Vlaamse) academische overheid, en hadden een aantal student-activisten van SVB – sommigen met functies in het KSA-kader – voor het eerst een arbeidersstaking (Ford Genk 1968) gesteund. De ‘denkdagen’ raakten in de ban van jezuiet-socioloog dr. Luc Vranckx, bezieler van de *Gamma-groepen* (o.m. in Brugge), die ervoor pleitte de massa van de jeugdbeweging te laten voor wat

29 Op de Oost-Vlaamse DOE-dag traden de *Floreat/Impuls*-redacteuren Nelly Schonken en Valeer Creyf als sprekers op. IRIS DEPOORTERE, *Van Katholieke Actie naar maatschappijkritiek. De stroomversnelling in de + 16-werking van KSA/VKSJ (1965-1979)*, niet-gepubl. lic. verh. Geschiedenis, KU Leuven, 2000, p. 46-49.

30 MARLEEN GEIRNAERT, *De evolutie van interschol-Gent en het aandeel erin van vormingswerk en een vormingswerker*, niet gepubl. eindverhandeling Katholiek Vormingscentrum voor Maatschappelijk Werk, Gent, 1974, 272 p.

ze was en resoluut te kiezen voor de militante actieve kern (in het jargon van toen “de ‘vijftien op honderd’ van Helder Camara”)³¹. De discussie die volgde maakte duidelijk dat twee groepen tegenover elkaar stonden : de voorstander van een militante kernbeweging van oudere scholieren en studenten die de jeugdbeweging balast vonden, en anderen die de bestaande ‘vruchtbare spanning’ van én ‘jeugdbeweging’ én ‘milieuwerking’ verdedigden³². De nationale Werkgemeenschap Hernieuwers (WG-HN, later WG+16) – met haar nieuwe nationale verantwoordelijke de Leuvense student Louis Vos – koos voor de eerste weg, en besloot voortaan enkel steun te geven aan plaatselijke + 16-groepen die zich zouden omvormen tot studie- en actiegroepen. Hij werd daarin overigens aangespoord door nationale leider Guido Gielen, die daarvoor een paar keer naar Leuven kwam³³.

Het op de helling zetten van de ‘jeugdbeweging’ riep natuurlijk reactie op. Eerst en vooral door wie de ‘jeugdbeweging’ beschouwde als een waarde op zich, en niet louter als voorbereiding op de + 16-werking, ten tweede door pragmatici die minder door de geest van ‘68’ waren beroerd en vreesden dat het opgeven van de ‘jeugdbeweging’ het einde van KSA/VKSJ zou betekenen, en tenslotte door een aantal proosten die vreesden dat de door sommigen zo nagestreefde ‘studie- en actiegroepen’ automatisch een nieuw-linkse invulling zouden krijgen, wat de controle van de Kerk over de studerende jeugd ongedaan zou maken. De tegenstanders van de vernieuwing wisten een zodanige krachtenbundeling tot stand te brengen dat enkele gouwen uitdrukkelijk het behoud van de jeugdbeweging beklemtoonden, dat de nationale leider terugkrabbelde, en de nationale verantwoordelijke voor de Hernieuwerwerking op het matje werd geroepen³⁴. Toen de CDSO voelde dat KSA als geheel niet meer achter haar objectieven stond, probeerde ze met steun van VKSJ en een paar KSA-gouwen een gesubsidieerde jeugddienst te worden los van KSA, maar de KSA West-Vlaanderen en Limburg die immers bleven vasthouden aan “de schoolpastorale” taak van KSA-gouwen West-Vlaanderen en Limburg verhinderden dat omdat ze niet wilden dat CDSO “een

31 Van zijn hand verscheen eerder LUC VRANCKX, *Sociologie van de zielzorg*, Tielt, Lannoo, 1964, 192 p. Uitvoerig verslag van de uiteenzetting van Vranckx in *Bouwstenen* (Leidersblad Gouw Antwerpen) (lente 1969), p. 6-9.

32 Verslag van de Denkdagen (gedetailleerd voor elk van de zes werkgroepen én een synthese : 13 blz.) opgesteld door nationale VKSJ-leidster Rita Hoet, d.d. 31 januari 1969 met hoofding *VKSJ-Nationaal Verbond/ Denkdagen 27-28-29 december '68*, in eigen bezit.

33 Notities onderhoud met Guido Gielen te Leuven op 30 oktober en 5 november 1968, in eigen bezit.

34 Verslag Algemene Leiding 1 februari.1969, VZ69/166; ‘Oriëntering KSA Gouw Antwerpen - Verslag van de gouvraad 19.04.69’; *Bouwstenen*, (lentenummer) 1969, p. 17-18. Notities L. Vos van zijn onderhoud met Guido Gielen en Baziel Maes op 28 februari 1969 in Brussel. Documenten in eigen bezit.

Katholieke studentenactie in Vlaanderen

- De VKSJ van het Gentse Sint-Bavo-instituut in Lourdes eind jaren zestig, met de begeleidende priester dominerend op de voorgrond. Bedevaarten zoals deze vormden hoogtepunten in de werking van zowel de KSA als de VKSJ. (Foto in BERT WOESTENBORGH, *De katholieke studentenactie in Oost-Vlaanderen, 1928/1992*, Leuven, KADOC, 1992, p. 150)

werkterrein aan KSA zou onttrekken”³⁵. Zo werd de democratiseringsactie op nationaal plan “door ideologische geschillen binnen KSA stopgezet”³⁶.

In reactie tegen die traditionalistische krachtenbundeling vormden in Antwerpen een tiental Hernieuwer- en + 16- groepen, met steun van de gouvverantwoordelijke voor Hernieuwers, het zgn. *Revolusionair Aksie Tiem* (RAT) met een eigen tijdschriftje, dat een paar jaar zou functioneren. Toen in augustus 1969 de IKSJ vlakbij het buitenverblijf van de paus in Castel Gandolfo haar derde Europese “*Summerweek*” hield – een studiebijeenkomst voor verantwoordelijken van het middelbaar onderwijs met als thema “de studerende in school en maatschappij” – kwam ook daar de maatschappijkritische component bovendrijven. De 86 deelnemers uit verscheidene Europese landen, waaronder 16 uit Vlaanderen, wilden van een audiëntie bij paus Paulus VI gebruik maken om hem een protestbrief te overhandigen. Hierin werd uitgedrukt dat het hun “eerder hoop dan onrust” gaf, te kunnen vaststellen dat er een “overgang van goedwillend en oppervlakkig reformisme” plaatsvond naar “radicale contestatie”, en dat ze erover verheugd waren dat vele jongeren weigerden zich “in een absurde en onrechtvaardige maatschappij te laten integreren”. Vooraleer ze het pamflet konden overhandigen werd het hun uit de handen gerukt door pauselijke medewerkers. Ze deden daarover officieel hun beklag bij het Vaticaan, mochten met een delegatie van vijf, onder wie de Vlaamse VKSJ-verantwoordelijke Maddie Geerts (nu secretaris van het ACV), hun standpunt toelichten bij kardinaal Pouppard, maar stonden na tien minuten alweer buiten met het teleurstellende gevoel dat ze met een kluitje in het riet waren gestuurd³⁷.

IV. De “beweging die wij bedoelen” (1969-1972)

In de weken volgend op de *Summerweek* nam VKSJ-West-Vlaanderen – tegen de zin van KSA uit die provincie – een nieuw initiatief, dat linkse maatschappijkritiek, evangelische bewogenheid en emanciperende pedagogiek wilde combineren. Ze lanceerde op 13 augustus 1969 een autonome nieuwe beweging voor + 16-jarigen, jongens en meisjes, met als naam *Sein*, een letterwoord bedacht door de diocesane VKSJ-proost Antoon

35 “West : zal vooral een belijdende (apostolische) en positieve (geen contesterende) optie nemen”. Limburg wilde in de toekomst “een aantal kleine projecten in apostolisch perspectief en uitdrukkelijk vanuit een christelijke visie” realiseren. Verslag Algemene Leiding van 2 augustus 1969 VZ 69/170 en van 17 september 1969 VZ 69/171. Op de Algemene Leiding van 15 oktober 1969 VZ 69/173 kwam de kwestie van de erkenning van CDSO opnieuw ter sprake, nu aangekaart door VKSJ-proost Jan Duchêne. Limburg en West-Vlaanderen bleven afwijzend. Documenten in eigen bezit.

36 HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 85.

37 Eerste toegevoegd stuk tot VZ 69 : 171, Verslag van de *Summerweek*, met de namen van de Vlaamse deelnemers, verslag van de gespreksgroepen en documenten i.v.m. de audiëntie bij de paus, in eigen bezit. Zie ook getuigenis Maddie Geerts in de reportage door MARIJKE LIBERT getiteld “Van barricade naar bosspel en terug”, in *De Morgen*, 27.I.2001.

Perneel (“Studie- en actiegroep vanuit Evangelische inspiratie om langs Informatie tot een concrete iNzet te komen”) ³⁸. Tot de initiatiefnemers behoorden verder ook diocesaan VKSJ-leidsters Trees Laridon, Moniek Adam, Mimi Benoit, Trui Devriese, en priesters als Jo Hanssens en Chris Verstraete. De eerste als ‘Sein-dag’ aangekondigde activiteit vond plaats in augustus 1970, na de IKSJ-wereldsessie in Londen, waaraan Trees Laridon en Trui Devriese hadden deelgenomen. Zowel oude VKSJ-+16-groepen als nieuwe kernen sloten erbij aan. Sein slaagde er in de volgende jaren in totaal op meer dan 50 plaatsen in West-Vlaanderen een relatief bloeiende werking op gang te brengen ³⁹. Sein betekende ten dele de realisatie van de ‘Open Groepen’ die KSA sinds 1967 had bedacht, maar nooit in praktijk had gebracht. Het was tegelijk ook breder door zijn klemtoon op de groepsvorming, waarin ook plaats moest zijn voor ‘*révision de vie*’, en doordat ze zich in haar actie direct richtte op de hele maatschappij en niet specifiek op het “studerende milieu”.

Sein bewees dat de discussie tussen behoudende en vernieuwende krachten niet definitief in het voordeel van het status quo was beslecht. De vernieuwingstendens kreeg opnieuw de wind in de zeilen door de radicalisering in de Leuvense studentenwereld, waardoor immers heel wat +16-verantwoordelijken werden beroerd. In Leuven bereikte de belangstelling voor de Derde Wereld in 1969-70 een hoogtepunt. Een jaar eerder was uit de Operatie Restitutie – de vastenactie van de Universitaire Parochie – een continu werkende Derde Wereldebeweging (DWB) tot stand gekomen, als een samenwerkingsverband van studentenwerkgroepen in faculteitskringen en verenigingen (o.a. UCOD, Ad Lucem, SVB, KVHV, VNSU, UP), waarop daarna actiegroepen in scholen en gemeenten buiten de studentenwereld inhaakten (Jong-Davidsfonds, KAJ-Limburg, groep Alfa Turnhout) ⁴⁰. De DWB koos voor steun aan de bevrijdingsbewegingen en stelde zich kritisch op tegenover de (officiële) ontwikkelingshulp.

De 11.11.11.-actie in november 1969 (“het sprookje van de elfjes”) was het aanknopingspunt bij uitstek. Een aantal KSA-bonden contesteerde de actie of beklemtoonde de informatiecampagne boven de vignettenverkoop. In de provincie Antwerpen waren een kwart van de bonden – de RAT-leden – zuivere contestant, maar kwamen alle 40 de bonden rond 11.11.11 in beweging. In Brabant boycotte enkel de collegebond van het internaat in Rotselaar de actie, en werd daarom door de collegedirectie gesanctioneerd.

38 KURT DERYCKERE, *Tussen maatschappijkritiek en vorming. Sein-werking bij de Westvlaamse Katholieke Studerende jeugd (1969-1989)*, niet-gepubl. lic. verh. Gesch. KU Leuven, 1991, p. 62. p. 151-152.

39 HERMAN BAERT, “Krisis in de jongvolwassenenwerking van de Vlaamse katholieke jeugd- en jongerenbewegingen”, in *Jeugd en Samenleving*, jg. 5, IX.1975, p. 708-724, spreekt op p. 716 van ca. 35 groepen; KURT DE RYCKERE, geeft in bijlage op p. 156-159 de volledige lijst van groepen die bestaan hebben en de jaren van werking.

40 LIEVE GEVERS & LOUIS VOS, *Kerk vormen in Leuven. 25 jaar Universitaire Parochie*, Leuven, 1989, 207 p. o.m.p. 84-88 en 100-105.

1 september 1968

d . . o e

zoekschrift voor studerenden uit het hoger secundair onderwijs

Doe het zelf : maak je school !

LEerprogramma een saai boel ?

Je school is je Maatschappij !

SchOol : geen vraag en veel aanbod.

Wij meisjes lerèn hoe Julius Caesar vocht.

De School : individuele tijdRit met of zonder doping ?

~~KLAS~~seren.

SchoolType 1960 - 1964 - 1968 : zie je verschil ?

~~W~~K = WIJ !

Het systEem verandert niet : wij zeker niet.

Loop je nu heet van stapel, blijf je slapen in de zon of sta je met je vragen in de kou ?

Vind je het niet noodzakelijk om daar samen eens over te praten ?

Je vindt het toch nodig om daar ernstig over na te denken ?

Of meen je dat het huis eerst moet afgebroken worden ?

- Zoekschrift d.o.....e van 1 september 1968. Het pamflet dat opriep tot de dagen voor democratie op school tijdens diezelfde maand.

In Limburg daarentegen – en dat was tot verrassing van de kerkelijke autoriteiten en de proosten die er dachten de situatie goed onder controle te hebben – was de DWB “vrij sterk aanwezig” en werd de actie door een derde van de bonden geboycot. Andere bonden die ook naar links waren opgeschoven, zoals die van Hasselt, maakten van de informatiecampagne de hoofdzaak⁴¹. In Oost-Vlaanderen verkochten toch al de bonden vignetten, legde ongeveer een vijfde er van het accent op “sensibilisering” en liet maar 5 procent alle informatieverstrekking achterwege. De West-Vlaamse gouwleiding rapporteerde laconiek – zonder cijfers te geven – dat “waar de DWB was gepasseerd” de actie “was lamgelegd”⁴². Die ontwikkelingen aan de basis veroorzaakten aan de top bij de enen hoop en bij de anderen zorg. Ze deed de discussie over de oriëntering van KSA opnieuw opslaan.

In de KSA-top en het middenkader werd nu die discussie opnieuw aangezwengeld vanuit Oost-Vlaanderen, waar in september 1969 de nieuwe gowproost Dani Leroy, zelf pas afgestudeerd germanist en geradicaliseerd in het Leuvense studentenprotest, de term “b.d.w.b” of de “beweging die wij bedoelen” lanceerde⁴³. Hij bouwde voort op een aantal besluiten die in zijn gouw in 1968 waren genomen om de +16-werking te hervormen. Na een scherpe kritiek op de bestaande toestand bij KSA en een analyse van de behoeften van jongeren kwam hij tot de conclusie dat de “b.d.w.b” verschilde naargelang de leeftijdsgroep, maar in elk geval structureel losgehaakt moest worden van de kerkelijke hiërarchie. Een standpunt dat in het op dat moment door de uiterst conservatieve bisschop Van Peteghem geleide dioceses Gent noodzakelijk was wilde de KSA –die er sterk stond – er een eigen dynamiek blijven ontplooiën die tegemoetkwam aan de behoefte van haar leden. De ‘b.d.w.b.’ zou twee nagenoeg autonoom functionerende leeftijdsgroepen hebben. Onder de 16 jaar was er behoefte aan een recreatieve jeugdwerking als ruimte op zich, niet als instrument van de Kerk of een andere ideologische groep. Boven de 16 jaar bestond er nood aan gemengde, democratisch functionerende werk- en leefgroepen, gericht op actie naar buiten, maar eveneens op vorming van de leden naar binnen. Leroy voegde eraan toe dat de “b.d.w.b” niet de benaming “jonge kerk” of “jeugdparochie” kon dragen en dat de term “katholiek” wegens “de sectaire bijklank” moest vermeden worden, omdat “de ‘b.d.w.b.’ ook naar buiten duidelijk het *image* van ‘kinderspel’ of ‘de groep van de bisschop’ diende te doorbreken”. Voor puur recreatieve groepen boven de 16 jaar was in de ‘b.d.w.b.’ geen plaats meer weggelegd in KSA. Of “men op korte termijn de jongere geledingen moest ‘overhevelen’ naar andere organisaties”, die zich enkel als ‘jeugdbeweging’ presenteerden

41 LIEVE GEVERS, *Honderd jaar...*, p. 199-203.

42 Notities L. Vos van de vergadering van de Algemene Leiding van 6 december 1969, en officieel verslag van die vergadering VZ 69/175, in eigen bezit.

43 Een uiterst lezenswaardige en kritische tekst, niet ondertekend, getiteld “KSA” en “visie”, s.d. (IX.1969), 6 p. in eigen bezit. Zie verwijzing bij BERT WOESTENBORGH, *op.cit.*, p. 160-161. Brief gowleider Herman Baert aan de Algemene Leiding van 1 februari 1969, VZ 69/166, in eigen bezit. BERT WOESTENBORGH, *op.cit.*, p. 141-145. Over de resultaten van Sambal : p. 160, ook aldaar : noot 47.

zoals scouting of Chiro, was voor Leroy nog niet geheel duidelijk. Ondanks tegenspel van anderen die het behoud van de + 16-werking in de jeugdbeweging verdedigden, formuleerden de Oost-Vlaamse + 16-verantwoordelijken in november 1969, op een weekend in Merelbeke, hun taak als “het stimuleren van de werking van studie- en actiegroepen voor jongeren boven 16 jaar om zo tot een daadwerkelijk engagement en maatschappijkritisch beeld te komen”, al wilden ze, om de band met de jongere takken te bewaren, ook wel aandacht besteden aan creatieve ontstpanning als groepsbindend element. In januari 1970 stuurden ze de bonden een tekst met de mededeling dat ze zich niet meer wilden richten tot die groepen die enkel “vrijtijdsbesteding” zochten, en dat het moest gedaan zijn “met vrijblijvende discussietjes”⁴⁴.

Op nationaal vlak was intussen vanaf september 1969 een pas in Leuven afgestudeerde pedagoog, de Oost-Vlaming Luc Verbeke aangetreden als vrijgestelde nationale leider van KSA. Vanuit zijn aanvoelen dat er tussen traditionalisten en vernieuwers nog steeds een onopgeloste tegenstelling bestond heropende hij in de Algemene Leiding het proces van herformulering van de doelstellingen. Dat leidde op 7 februari 1970 tot een nieuwe compromistekst in vijf puntjes, de zoveelste vage herformulering van de basiskeure, op een zodanig abstract niveau dat het iedereen kon tevreden stellen maar niemand inspireren⁴⁵. De tekst wekte groot ongenoegen bij de nationale Werkgemeenschap Hernieuwers van KSA, die al vanaf december 1968 samen vergaderde met de Werkgemeenschap Kim (Kern In het Milieu, de + 16-jarige tak van VKSJ)⁴⁶. Ze telde hoofdzakelijk mensen die behoorden tot de groep voorstanders van de ‘b.d.w.b.’. Ze had voor 1969-70 een jaarprogramma uitgewerkt met als thema “DE WERELD waarin je leeft is ook JOUW ZAAK”, dat helemaal gesneden was op de maat van + 16-groepen, die maatschappelijke problemen zouden bestuderen en ‘aanpakken’: zoals 11.11.11., onthaal van vreemdelingen, contact met arbeiders, arbeidersstrijd en ontwikkelingsproblemen, en Broederlijk Delen. Ze had als studieteksten ‘linkse’ of ‘kritische’ publicaties voorgesteld van SVB (*Ervaringen uit twee jaar strijd te Leuven* en *Ford Genk '68; Begin – of eindpunt*), UCOD, Operatie Restitutie, en Universitaire Parochie, naast *Floreat* en *Vandaag* vermeld⁴⁷, en een uitvoerige brochure samengesteld met praktische tips voor de werking⁴⁸. Groepen die er zich lieten door inspireren konden vanzelf aansluiting vinden bij de vastenactie van de Universitaire Parochie of bij de campagnes van de erg actieve DWB. Die koos in 1970 voor kritiek op de

44 IRIS DEPOORTER, *op.cit.*, p. 63.

45 HERMAN BAERT, *De krisis...*, p. 238-239.

46 Nationale leidster Rita Hoet vroeg in een brief van 20 november 1968 (in eigen bezit) aan Louis Vos voortaan samen te vergaderen met de WG Hernieuwers en de WG-KIM. Eerste gezamenlijke vergadering waar de ‘Denkdagen’ van december werden voorbereid op 11 december 1968 (nationaal KSA-leider Guido Gielen was ook aanwezig). Verslag F 1043 HN 68/91, in eigen bezit.

47 “HN/KIM Jaarprogramma 1969-1970”, eerste toegevoegd stuk tot F 1112 HN 69/93 d.d. 5 mei 1969, opgesteld door Louis Vos, in eigen bezit.

48 *Student, maatschappij, wereld, ik, jij, wat doe je ermee?*, Brussel, s.d. (1969-70), 57 p.

NAVO, die immers het “onderdrukkende” Portugal bijstond, en voor steun aan de bevrijdingsstrijd van de Portugese kolonies Angola, Mozambique en Guinee-Bissau. In de ideologische analyse werd de solidariteit met de bevrijdingsbewegingen verbonden met solidariteit met de arbeiders in eigen land onder het motto “dezelfde inzet, dezelfde strijd”. Die inzet was trouwens voor een aantal studenten al concreet geworden tijdens hun solidariteitsacties met de Limburgse mijnwerkers toen die in januari 1970 in staking gingen; een staking waarin de voormalige +16-gouwverantwoordelijke Kris Hertogen, intussen marxist-leninist geworden, Mijnwerkersmacht oprichtte, en waarna in Leuven SVB werd omgevormd tot Marxistisch-Leninistische Beweging, als studentenafdeling van de nieuwe communistische partij Amada, of alle Macht aan de Arbeiders.

Dat was de achtergrond en het kader waarin de gezamenlijke KSA/VKSJ werkgemeenschap + 16 op 14-15 februari 1970 op een studieweekend, waaraan ook een aantal ‘basisgroepen’ en + 16-groepen van binnen en buiten KSA en VKSJ deelnamen, zich in een provocerende open brief keerden tegen de besluiteloosheid van de nationale leiding van KSA én VKSJ⁴⁹. Hun werd verweten er maar niet in te slagen vier specifieke problemen op te lossen : het eeuwig “op twee paarden wedden” (jeugdbeweging én actiebeweging) i.p.v. te kiezen voor één richting (de “b.d.w.b.”), het laten voortbestaan van de kerkelijke gebondenheid i.p.v. zich uit te roepen tot “vrij jeugdwerk”, het niet duidelijk aflijnen van de verantwoordelijkheden tussen de werkgemeenschap en de nationale leiding, en tenslotte het niet durven beslissen om de + 16-groepen autonomie te geven, los van de oude “jeugdbeweging”, die haar imago van “oubolligheid” bleef afstralen op de vernieuwde ‘b.d.w.b.’ van de + 16-jarigen. De Werkgemeenschap verklaarde “niet langer twee paarden te willen dienen”, te kiezen voor begeleiding van “uitsluitend kritische groepen”, “een volledige onafhankelijke werking” op te eisen voor de + 16-groepen, los van de jongere jeugdbewegingstakken⁵⁰. De nationale leidingen waren door deze rebellie geschokt en slaagden erin in een verzoeningsvergadering op 18 maart 1970 het afscheuren van de werkgemeenschap te voorkomen⁵¹. Maar ze vonden geen oplossing voor de gesignaleerde problemen⁵².

De vernieuwingstendens werd vervolgens weer aangemoedigd vanuit de wereldsessie van de IKSJ in Londen – 23 juli-23 augustus 1970 – waar 169 deelnemers van KSJ-bewegingen

49 Notities L. Vos., Verslag 1141 HN/70/99, in eigen bezit. Zie ook, IRIS DEPOORTERE, *op.cit.*, p. 67-68. Verder over de Sein-groepen van West-Vlaanderen : KURT DERYCKERE, *op.cit.*, *passim*. Tekst van de brief in KADOC, KSA-VKSJ Nationaal nr. 535/4 1 toegevoegd stuk tot F 1141 HN/70/99 d.d. 5 maart 1970 en in eigen bezit. Opgenomen in KURT DE RYCKERE, *op.cit.*, p. 149, en vermeld bij IRIS DEPOORTERE, *op.cit.*, p. 68.

50 Dit dit wenselijk zou zijn was op de Open Dagen van december 1968 geopperd. “VKSJ-Verslag Denkdagen 17-28-29 december ’68”, p. 2, in eigen bezit.

51 Verslag van de vergadering 18 maart in de VTB, E. Jacqumainlaan 126, Brussel, VZ 70/181 en F 1148 HN/70/1000 en WG+16/69-70/6; Studie-NR/69-70/6, in eigen bezit. HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 239.

52 Verslag Algemene Leiding 15 april 1970 VZ/70/182, in eigen bezit.

uit 42 landen zich bogen over het probleem van “*La crise culturelle*”⁵³. Vooral de analyse van de Franse Dominicaan en socioloog Paul Blanquart, die er – in het spoor van Karl Mannheim – het onderscheid maakte tussen ‘ideologie’ en ‘utopie’, en daarbij dat laatste beschouwde als een inspirerende dynamische kracht, scheen de weg te openen voor een nieuwe “b.d.w.b.” Volgens hem was na mei 1968 in Frankrijk, en met revoluties in de Latijns-Amerika en de Derde Wereld voor de deur, “*l’âge religieux*” vervangen door “*l’âge politique*” en was dus voor de KA-bewegingen, wilden zij aan hun roeping trouw blijven, het politiek engagement ter linkerzijde geboden. De dominerende invloed van de Latijns-Amerikaanse afgevaardigden op het congres accentueerde dit nog meer. Eigenlijk werd de kerkelijke ideologie van de Katholieke Actie vervangen door een revolutionaire van vaag marxistische snit, maar bleven de organisatorische kaders bestaan. In de jaren zeventig zouden overal voormalige KA-groeperingen – niet enkel bij de studerende jeugd, maar ook bv. bij de KAJ – zich omvormen tot socialistische of revolutionaire kernen. Over de ‘jeugdbeweging’ van - 16-jarigen werd in Londen niet gesproken.

De inzichten van de wereldsessie werden in 1970-71 het eerst opgepikt door de Werkgemeenschap+16, die in de lijn van wat ze vroeger had beslist enkel begeleiding wilde bieden aan de geëngageerde studie- en actiegroepen. Al op 26 en 27 september bestudeerde de werkgemeenschap tijdens een weekend met als thema “speurend naar de nieuwe mens” de Wereldsessie en de teksten van Blanquart⁵⁴. Blanquarts teksten dienden eveneens als voorbereiding voor een volgend studieweekend in Antwerpen (13-14 februari 1971) gewijd aan enerzijds de methode van ‘*révision de vie*’, die vooral in VKSJ verspreid was en in Sein werd gebruikt, en anderzijds de marxistische maatschappij-analyse en actiemodellen⁵⁵. Een paar maanden later volgde daarop een instructeursvorming voor ‘+ 16’ in Neerpelt (13-16 april 1971), vooral bedoeld voor de leden van de WG+16, en helemaal gewijd aan het fenomeen “drukkingsgroepen met getuigenissen uit ‘het veld’”⁵⁶.

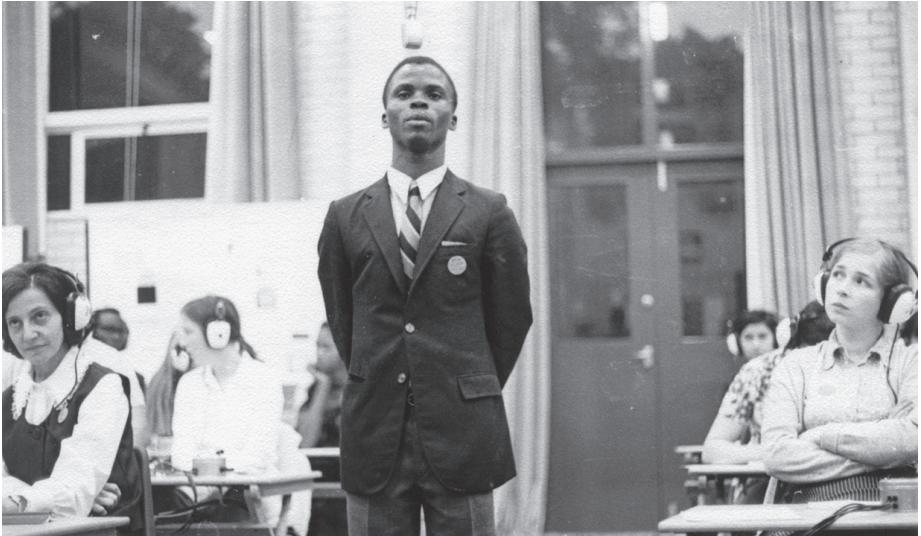
De facto werkte de werkgemeenschap dus aan een systematische uitbouw van de ‘b.d.w.b.’ nl. een zelfstandige maatschappijkritische jongvolwassenenbeweging. De pogingen van KSA-West-Vlaanderen om die koers bij te sturen of af te zwakken ‘verdrongen’ door de

53 *Rapport de la session mondiale de la JECI*, Londres, 1970, 243 p., in eigen bezit; GRIETJE GAEREMYNCK, *op.cit.*, p. 15; IRIS DEPOORTERE, *op.cit.*, p. 77. De KSA-afgevaardigden die de sessie meemaakten waren Luc Verbeke, Ludo Willems en Louis Vos, die het volgende jaar als vrijgestelden voor KSA-zouden werken.

54 Verslag weekend WG+16, Wijgmaal 26-27 september 1970 F 1158/HN/70/104, in eigen bezit.

55 Het weekend vond plaats in het Theologisch en Pastoraal Centrum in Antwerpen. Uitvoerig verslag (10 p). F 1180/ HN/ 71/ 109, in eigen bezit . Er waren 27 aanwezigen, vooral uit Antwerpen en Oost-Vlaanderen, er was niemand uit Brabant of KSA-West-Vlaanderen.

56 Instructeursvorming voor + 16-jarigen, Dommelhof te Neerpelt, 13 tot 16 april 1970. Zie eerste toegevoegd stuk tot F/1165/HN/70/106, in eigen bezit.

• Plenaire vergadering tijdens de IKSJ-wereldsessie over “*La Crise culturelle*” in Londen, 23 juli-23 augustus 1970. Vooraan rechts zit Lieve Gevers, redactrice van *Vandaag*.
(Foto Louis Vos)

geïsoleerde positie van haar afgevaardigden⁵⁷. Om de studie- en actiegroepen ‘stof’ te geven via een tijdschrift dat – anders dan *Richten* – principieel niet enkel aan de leiding maar aan alle + 16-leden werd gezonden, en dat beter kon inspelen op de actualiteit, publiceerde de Werkgemeenschap+16 vanaf september 1970 een *Aksiekrant*⁵⁸. Het werd een met scherpe politieke cartoons gelardeerd krantje, dat ook buiten KSA bij verwante ‘autonome’ groepen werd verspreid, en in principe zes keer per jaar verscheen, al kon dat ritme indien nodig door “flits-edities” worden opgedreven.

Terwijl de werkgemeenschap de +16-werking in de lijn van de actiegroepen oriënteerde, was intussen op het niveau van de Algemene Leiding van KSA nog steeds geen duidelijkheid gekomen over de koers die de beweging wilde volgen. Samen met de nieuw benoemde West-Vlaamse nationale proost Roger Debaillie vormde nationaal leider Luc Verbeke, nationaal secretaris Ludo Willems en coördinator van het Project Kadervorming Louis Vos in Brussel een ploeg van vier vrijgestelden waar er tot dan toe enkel een proost en een algemene leider vrijgesteld waren geweest⁵⁹. Die ploeg hernam vanaf het begin van

57 Dat was vooral het werk van hernieuwerproost Godfried Remmerie KSA-Noordzeegouw, die – zonder veel weerklink – ijverig teksten maakte waarin hij de ‘traditionele lijn’ wilde ‘moderniseren’.

58 Samenvatting van IRIS DEPOORTERE, *op.cit.*, p. 116, die doorheen haar verhandeling systematisch elke jaargang bespreekt op p. 80-82, 88, 90, 94- 95, 97-103, 107-109, 111-112, 114.

59 Enkel de WG-Jonghernieuwers (14-16-jarigen) had een niet-vrijgestelde verantwoordelijke : de leraar Ludo Heughebaert, die formeel wel, de facto maar half, tot de ‘nationale ploeg’ behoorde, en op het einde van 1970-71 ontslag zou nemen omdat hij vond dat de taak te zwaar was voor een vrijwilliger.

1970-71 de pogingen om de doelstelling van de beweging te herdefiniëren. Ze raakte er vrij vlug van overtuigd dat het nodig zou zijn aan te tonen dat er dwars doorheen de beweging een kloof liep die het gevolg was van een fundamentele tegenstelling in visie op jeugdbeweging, Kerk en maatschappij. In de discussie daarover moest eerst de positie van de jeugdbeweging verduidelijkt worden: aan de ene kant was er de optie jeugdbeweging als pastoraal middel ('confessioneel uitgangspunt') – zoals duidelijk door West-Vlaanderen en wat onduidelijker door Limburg werd voorgestaan – aan de andere kant was er de jeugdbeweging als waarde op zich ('sociaal-pedagogisch uitgangspunt') – zoals dat vooral door Oost-Vlaanderen werd verdedigd. Een keuze voor één van beide uitgangspunten was nodig. Daarbij was er in de ogen van de nationale ploeg ook een onoverbrugbare tegenstelling tussen een 'maatschappijbevestigende' en een 'maatschappijkritische' opstelling, wat vooral van belang was voor de + 16-werking, die de facto door de werkgemeenschap vanuit een 'maatschappijkritisch' uitgangspunt werd benaderd. "Tijdens de vele, urenlange discussies (hierover), die vaak ontaarden in dovemansgesprekken en oeverloos uitdeinden, (werd) inderdaad – meer en meer voelbaar dat de gouwen feitelijk al jaren hun eigen koers voeren en dat in elke provincie een 'eigen KSA' was gegroeid"⁶⁰.

Uiteindelijk bleek het grote breekpunt te liggen in de structurele verhouding tot de Kerk, gekoppeld aan het al dan niet willen voeren van een nationaal beleid. De nationale ploeg stelde de vijf – de facto autonome – gouwen op beide niveaus eerst voor de keuze tussen één van beide alternatieven. Vervolgens zou kunnen worden geoordeeld of er wel een nationaal beleid mogelijk was. In februari leek het erop alsof een breekpunt bereikt was en het nationale beleid diende te worden stopgezet⁶¹. Toch slaagde de nationale ploeg er opnieuw in het initiatief te nemen met een origineel voorstel over een splitsing in het beleid tussen 'vrij jeugdwerk' en 'jongerenkerk'. Maar vooraleer iets van dat plan gerealiseerd kon worden, viel in mei 1971 West-Vlaanderen de nationale leider persoonlijk aan, in de hoop verdeeldheid te zaaien in de nationale ploeg en het proces van het ophelderen van de versluisde tegenstellingen stop te zetten⁶². De vrijgestelden boden hierop collectief hun ontslag aan, omdat ze het onmogelijk achtten zonder een precieze definitie van de doelstellingen een nationaal beleid te voeren. Het schokeffect dat dit ontslag veroorzaakte leidde – uiteindelijk – tot klaarheid⁶³.

60 Aldus de omschrijving van HERMAN BAERT, *De krisis...*, p. 239, die zelf als provinciaal verantwoordelijke van Oost-Vlaanderen – maar tegelijk materiaal verzamelend voor zijn verhandeling – aan de besprekingen deelnam.

61 Vergadering Algemene Leiding van 17 februari 1971. De volgende vergadering werd zelfs opgeschort. Map Nationale ploeg, in eigen bezit.

62 Verslag Algemene Leiding 1 mei 1971 VZ/71/201 en notities Louis Vos, in eigen bezit.

63 Zie verslagen Algemene Leiding en Raad van Beheer van mei, juni, juli 1971, en notities Louis Vos, in eigen bezit, gebruikt door IRIS DEPOORTERE, *op.cit.*, p. 85-86.

Op 5 juni 1971 erkenden alle gouwen dat er binnen de Algemene Leiding twee visies tegenover elkaar stonden die “expliciet verschilden over de plaats van de ‘K’ van ‘KSA’ en impliciet op het punt van de visie op mens en maatschappij”⁶⁴. Aan de ene kant kozen vier gouwen Antwerpen, Brabant, Oost-Vlaanderen en Limburg –hoewel deze laatste zeer aarzelend – voor een structureel niet meer aan de Kerk gebonden vrij jeugdwerk en voor een gemeenschappelijk nationaal beleid in die zin⁶⁵. Ze aanvaardden ook de meer maatschappijkritische opstelling van de werkgemeenschap + 16. Het duurde toch nog vier maanden (en vier redacties) eer op 25 januari 1971 die gouwen akkoord konden gaan over een gemeenschappelijke ‘basistekst’⁶⁶. Aan de andere kant stond West-Vlaanderen, dat een kerkelijke katholieke actie-jeugdbeweging in Vlaamse geest wilde blijven, een nationaal beleid afwees omdat elke bisschop in zijn eigen dioceses autonoom was en omdat ze niet akkoord kon gaan met de maatschappijkritische oriëntering. Dat was een bewuste keuze van vooral Eugene Laridon, die als KSA-proost én diocesane KA-proost met autoriteit en verve de beweging leidde⁶⁷. De ‘KSA-Noordzeegouw’, zoals ze zichzelf steeds noemde, zou nog decennia lang die weg blijven bewandelen. Ze kwam tot uiting in het koesteren van een eigen ‘bewegingsgeschiedenis’, die rechtstreeks terugging op ‘de stichting’ in 1928 toen Karel Dubois “de opdracht kreeg van zijn bisschop ‘de studenten te leren vechten voor hun geloof’”. Dat gebeurde via publicaties, goudvagen, Lourdeskampen, en Duboisherdenkingen⁶⁸. Op haar eentje wist ze zelfs paus Johannes-Paulus II er toe te brengen een nieuwe gouvvlag te wijden, als ‘eerherstel’ voor de weigering van Pius XI in 1931 een vorige gouvvlag in te zegenen⁶⁹.

Maar Limburg bleek een wankel schakel. Het kon niet akkoord gaan met de benoeming van een econoom op het Algemeen Secretariaat die volgens sommigen “geen overtuigd en

64 HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 239

65 Limburg was het eigenlijk eens met West-Vlaanderen maar deed toch (nog even) mee met de anderen. Map Nationale Ploeg, in eigen bezit.

66 HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 240, uitvoerige samenvatting en analyse van de ‘basistekst’ op p. 244-249.

67 Zie de brochures van Noordzeegouw geschreven door de meeslepende pen van Eugene Laridon: *Van mensen en dingen en een welig huis, 50 jaar KSA-Noordzeegouw*, Roeselare, 1978, 119 p.; *Hemenroute*, Roeselare, 1982, 56 p.; *Laat de vlag vertellen het verhaal van de wind*, Roeselare, 1985, 60 p. Zie vooral ook het huldeboek voor de stichter Dubois van de West-Vlaamse KA: ERIC COLENBIEER (e.a.), *De Kanunnik. Denkend en dankend. Karel Dubois (1895-1956)*, Roeselare (KSA-Noordzeegouw), 1995, waarin Laridon de laatste bijdrage verzorgde. Hij werd vanaf 1976 vicaris-generaal en hulpbisschop maar bleef nog gouvproost tot zijn pensioenleeftijd in 1994, en ook daarna nog directeur van “zijn” KA-centrum *Licht en Ruimte* in Roeselare. Hij overleed op 19 oktober 1999. GABY QUICKER, “In Memoriam gouvproost Eugene Laridon (1929-1999)”, in *Gisteren en vandaag. Driemaandelijks tijdschrift over KSA-KSA-VKSJ*, XII.1999 (XX) 4, p. 16-17.

68 Zie bv. de foto met de huldewagen “voor stichter en gouvproost Karel Dubois” in de stoet van de jubelgouvvlag ‘50 jaar KSA’ in Roeselare (7 mei 1978) in ERIC COLENBIEER, *op.cit.*, p. 121. Een overzicht van de activiteiten van Noordzeegouw van de jaren zestig tot 1978 in (E. LARIDON), *Van mensen en dingen ...*, p. 59-107.

69 Over de feiten uit 1931: LOUIS VOS, “De KSA Romebedevaart van 1931 opnieuw bekeken”, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 1991 (L) nr. 4, p. 198-219. Over de gouvvlag: (E. LARIDON), *Laat de vlag vertellen ...*. Een foto van de leiding van KSA-Noordzeegouw mét mgr. E. Laridon bij Paus Johannes-Paulus II, rond de pas gewijde vlag in 1986 in ERIC COLENBIEER (e.a.), *op.cit.*, p. 115.

- Affiche van de nationale samenschooling KSA-VKJS, Brussel, 14 oktober 1973. Het engagement van de KSA-er werd niet langer binnen de eigen beweging beperkt, men streefde ook een actieve deelname na aan allerlei activiteiten ter verbetering van de samenleving

(in BERT WOESTENBORGH, *De katholieke studentenactie in Oost-Vlaanderen, 1928/1992*, Leuven, KADOC, 1992, p. 164)

praktiserend katholiek” zou zijn en haakte op 29 april 1972 onder impuls van gowwproost Guido Plessers af. Net als Noordzeegouw wilde KSA-Limburg niet mee “op de barricaden”, koos voor de jeugdbeweging als instrument voor pastoraal in het studierend milieu en bleef service bieden aan de schoolpastoraal. De Limburgse + 16-verantwoordelijken waren het daar evenwel niet mee eens en bleven gewoon meewerken in de nationale werkgemeenschap. De drie overblijvende gowwen, Antwerpen, Brabant en Oost-Vlaanderen, vormden vanaf toen de federatie ‘ABO’, die samen op nationaal vlak een pedagogisch beleid wilde uittekenen, zowel voor een ‘autonoom jeugdwerk’ als voor een ‘jongvolwassenenbeweging’. Vanaf het voorjaar 1972 werd nu ook voor de buitenwereld duidelijk dat KSA eigenlijk de naam was van twee bewegingen.

V. Vrij jeugdwerk en maatschappijkritiek in ABO (1972-1975)

Die effectieve splitsing was mee gebeurd onder leiding van Hugo Van Dienderen die vanaf september 1971 als gedetacheerde leerkracht Verbeke opgevolgd was in de functie van vrijgestelde nationale leider. Hij had zelf een jeugdbewegingsverleden in VVKS en was daardoor al minder geneigd dan zijn voorgangers – allen doorwinterde KSA-ers – te verwijzen naar de uitgangspunten van de basiskeure, de “vruchtbare spanning” tussen jeugdbeweging en actie in het studierend milieu. Hij was echter des te meer overtuigd van de emanciperende betekenis van jeugdwerk als “zelfopvoeding samen” waarin jongeren, zoals in het patrouillesysteem van scouting, zelf verantwoordelijkheid konden opnemen. Bij hem was de ‘levende traditie’ vooral ‘de jeugdbeweging’. Wel bleef hij, zoals zijn voorgangers, als + 16-verantwoordelijke die werking in geëngageerde en maatschappijkritische zin sturen, samen met VKSJ-nationaal verantwoordelijke Sjantal Sap. De actiethema’s werden aangereikt door de maatschappelijke actualiteit ⁷⁰. Op 17 januari 1973 gingen in het hele land scholieren in staking tegen een wetsontwerp van minister Van den Boeynants, dat het uitstel van legerdienst om studieredenen wilde afschaffen. Het protest kende een hoogtepunt op 31 januari 1973, met een nationale manifestatie in Brussel waar zowat 10.000 scholieren opmarcheerden ⁷¹. Ook de + 16-groepen van KSA/VKSJ deden mee. De regering klaagde de ‘gauchistische’ infiltratie aan die volgens haar de betoging een anti-NAVO karakter gaf. De agitatie tegen het ‘plan Van den Boeynants’ viel daarna niet stil. De + 16-groepen van KSJ werden warm gehouden door een flitsnummer van de *Aksiekraant*, waarin suggesties voor allerlei actievormen als het aanleggen van knipselmappen, het sturen van kerstkaarten aan de minister, het naspelen van de parlementaire debatten, en het uitlokken van discussies met leerkrachten en medeleerlingen via het geven van spreekbeurten of het schrijven van verhandelingen ⁷². In februari en maart betoogden Leuvense studenten nogmaals tegen het plan, maar eigenlijk al meer tegen de NAVO die gebrandmerkt werd als een

⁷⁰ Zie hiervoor : LOUIS VOS (e.a.), *Studentenprotest...*, p. 207 e.v.

⁷¹ Het protest had succes want de afschaffing van het uitstel om studieredenen werd uiteindelijk in september 1973 door de regering geschrapt. LOUIS VOS (e.a.) *Studentenprotest...*, p. 210.

⁷² IRIS DEPOORTER, *op.cit.*, p. 93-98.

“repressie-apparaat ter bescherming van de kapitalistische maatschappijstructuren”. Naar aanleiding van de handelsbeurs “Brazilexport” volgden in november protestmanifestaties tegen de kapitalistische uitbuiting van de Derde Wereld, wat op 10 november alweer 10.000 betogers naar Brussel bracht.

De actualiteit van de legerhervorming sloot naadloos aan bij de programmatie van de + 16-werking van KSA/VKSJ, die immers in 1973-74 geheel in het teken stond van de bevrijdingsbewegingen in de Portugese kolonies Angola en Mozambique en in Guinee-Bissau. De *Aksiokrant* schreef daar voortdurend over en op 23-24 november 1973 werd er een studieweekend voor plaatselijke + 16-groepen aan gewijd. Eind November 1974 was er ook een moment van “daadwerkelijke sociale actie” toen vrijwilligers – studenten en plaatselijke + 16-ers van KSA/VKSJ – letterlijk de boer opgingen om landbouwers te helpen bij het binnenhalen van de oogst, die door de zware regenval van de voorbije weken dreigde te mislukken. Maar op 12 januari 1975 was het opnieuw de politiek die voor mobilisatie zorgde, in het protest tegen de aankoop van gevechtsvliegtuigen onder het motto “Neen aan de 30 miljard”. Ditmaal trokken 15.000 jongeren – universiteitsstudenten en scholieren, vooraf opgewarmd door lokale actiecomités – door Brussel. De betogersmassa bestond uit studenten en scholieren van allerlei links en minder links pluimage, waaronder Sein-ers en KSJ+16-ers. Maar ook Amada en RAL waren uitgesproken aanwezig⁷³. Regering en schooldirecties brandmerkten eens te meer de hele actie als “het op sleeptouw nemen van de jeugd door beroepsagitatoren”.

De gezamenlijke werkgemeenschap + 16 van KSA en VKSJ beklemtoonde de noodzaak van een maatschappijkritische opstelling en stuwde de + 16-groepen naar actie die tegelijk ook als groepsvormend en persoonsvormend werd beschouwd. Er werd wel onderstreept “dat ook voor de + 16-groepen het groepsbindend element zeer belangrijk” was, maar dat laatste aspect werd weinig uitgewerkt en in elk geval kon ontspanning, spel en gezelligheid niet op zichzelf staan maar enkel als ‘pedagogische correctie’ fungeren van studie en actie⁷⁴. Daarbij kwam er inspiratie vanuit de – tegenover de ‘jeugdbeweging’ volledig zelfstandige – Sein-werking in West-Vlaanderen, die ook deel uitmaakte van ABO. Daar kwam tussen 1972 en 1976 een discussie op gang tussen een meer maatschappijkritische strekking (Chris Verstraete en Jo Hanssens) en een meer op groepsvorming gerichte oriëntering (Frans Wybo en Manu van Assche), die zich liet inspireren door de methode van Paolo Freire⁷⁵. Zoals in KSA en in de andere jeugdbewegingen werd uiteindelijk tussen beide strekkingen een evenwicht gezocht. Ze werden gepresenteerd als complementaire delen, als de “twee benen van Sein”, die de werking overeind hielden.

73 KURT DERYCKERE, *op.cit.*, p. 109.

74 De ‘actie’ moest bijdragen tot “bewustwording” en “uitbouw van een alternatieve levenshouding” die de leden zou helpen “op een meer persoonlijke en kritische wijze in het leven staan”. Zie het document ‘De +16 (HER-KIM)-werking in KSA-VKSJ’ 23 november 1971, geanalyseerd door HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 242, 249-251, p. 254-255.

75 KURT DERYCKERE, *op.cit.*, p. 98-100.

Ideologisch was de Sein-werking toen te typeren als “democratisch-socialistisch” met zowel het evangelie als het marxisme als inspiratiebronnen. Sein ging – na enkele jaren – een voorbeeldfunctie vervullen voor tot zich studie- en actiegroepen omvormende + 16-groepen van KSA en VKSJ buiten West-Vlaanderen, vooral via de publicatie van haar *Seinboek*.

Vanaf het begin van 1971-72 zocht de Werkgemeenschap+16 ook toenadering tot de Jong-Davidsfondsgroepen, die – net zoals de studentenwereld en wellicht nog meer dan de andere katholieke jeugdbewegingen – een uitgesproken evolutie naar links meemaakten. Dat resulteerde vooral in de gezamenlijke uitgave van de *Aksiekrant* waarmee de *Jongerenkrant* van het Jong Davidsfonds versmolt ⁷⁶. In zijn eerste jaargang was het blad nog een wat brave observator van de actualiteit, maar in zijn tweede werden maatschappelijke themanummers gemaakt die scherp waren, en in 1972-73, het derde jaar, was het helemaal geëvolueerd tot een radicaal-kritisch en links blad in de behandeling van de Vietnamoorlog, de Derde Wereld, vervreemding en beroepskeuze. In juni 1973 werd het Jong Davidsfonds afgestoten door de moedervereniging en fuseerde met het UCOD tot Centrum voor Vorming en Actie (CVA) waarmee de WG+16 daarna tevergeefse onderhandelingen aanknoopte om tot permanente samenwerking te komen. In 1973-74 schreef *Aksiekrant* vooral over bevrijding en rechtvaardigheid, en in 1974-75, het laatste jaar van zijn bestaan, werd het een krantje voor de Sein-groepen. In al die jaren was de op een linkse of marxistische maatschappij-analyse gesteunde kritiek op het kapitalistische establishment de rode draad. Het viel op dat er in de *Aksiekrant* maar weinig of helemaal geen aandacht was voor de wenselijkheid van creatieve of musische elementen in de werking ⁷⁷.

Niet alleen de ‘jongvolwassenenwerking’ maar ook de ‘jeugdwerking’ waren in het vrije jeugdwerk van ABO ingebed in een brede maatschappijkritische visie op de maatschappij. Er kwam bijzondere aandacht voor het ‘speels’ aanbrengen van maatschappelijke thema’s in de vorming van de leden. Het resultaat was dat de in het begin van de jaren zeventig door toenmalige actievoerders aangevoelde tegenstelling tussen de jeugdbeweging voor jongeren en de jongvolwassenenwerking vanaf 16 jaar verminderde, en de kwestie van een autonome + 16-werking van de agenda verdween. Er werd daarbij gezocht – en dat was een nieuwe klemtoon – naar een verzoening tussen de meer traditionele groepsvormende werkvormen zoals openlucht leven en creatieve technieken, met maatschappijkritiek via betogingen of andere demonstratieve acties gericht de buitenwereld. In de zomer van 1971 had Oost-Vlaanderen voor die ‘totaal’-werking een “origineel en tot de verbeelding sprekend compromis” bedacht : het “huis met drie kamers”. Het KSA-huis moest onderdak blijven bieden aan iedereen : er zou “een kamer” zijn voor de kinderen,

⁷⁶ KARLIEN BRYLSBAERT, *Van Vlaams en katholiek naar maatschappijkritisch. De geschiedenis van het Jong-Davidsfonds (1952-1973)*, Leuven, 1989, 177 p., p. 70-92.

⁷⁷ HERMAN BAERT, *De crisis...*, p. 255.

een voor de jongeren, en een voor de jongvolwassenen, overspannen door een “zolder” voor creatieve technieken, en “een tuin” voor openluchtlevens ⁷⁸. Een ‘nieuwe aanpak’, moest creativiteit, meer democratische stijl van leiding geven en een oriëntering naar maatschappelijke inzet verzoenen, zonder daarom het eigene van de ‘jeugdbeweging’ als ruimte voor zelfwerkelijking en emancipatie van jongeren op te offeren aan een ideologische inkadering, of aan de voorbereiding op de ‘jongvolwassenenbeweging’.

De vraag hoe ook de jongere takken al spelend voorbereid konden worden op een maatschappijkritische keuze later leidde in februari 1973 tot een studieweekend rond het thema “van ontspanning naar engagement” ⁷⁹. Een nieuwigheid die daarbij kon helpen en ook bruikbaar was voor jongere leeftijdsgroepen, was het ontwikkelen van ‘informatief spelmateriaal’. Het eerste was het Ganzenbord Zuidelijk Afrika, bedacht door een commissie van de Katholieke Jeugdraad o.l.v. Hugo van Dienderen, met de bedoeling “maatschappelijke informatie op een speelse wijze aan te brengen, met opdrachten à la ‘Ga terug naar de gevangenis’” ⁸⁰. In die lijn verder werkend werd de Werkgroep Informatief Spelmateriaal opgericht, die later nog andere spelen, bv. ‘Lottospel Wonen’ over de sociale huisvestingsproblematiek in België, zou ontwikkelen. Ze werden er zich wel van bewust dat ze te weinig voeling hadden met de basis. Daarom besloten ze in maart 1973 de begeleidingsstructuren van nationaal en provinciaal niveau te herzien, in die zin dat er mensen zouden vrijgesteld worden voor begeleiding van de plaatselijke werking. De klemtoon op creativiteit en democratische groepsbegeleiding lieten niet langer toe programma’s van bovenuit te decreteren, maar vereisten “plavo” of “plaatselijke vorming”, waarbij aandacht voor groepsprocessen en maatschappijkritische analyse hand in hand dienden te gaan.

Maar het voortdurend beklemtonen van engagement leidde toch tot een zeker onevenwicht. Al in 1973 werd er in de werkgemeenschap + 16 over geklaagd dat de leden in de buitenwereld teveel als ‘communisten’ werden gezien, wat sommige jongeren afstootte ⁸¹. In 1974 werd het tekort aan groepsvorming bij de studie- en actiegroepen bekritiseerd en de behoefte van de jongeren daaraan erkend. Op een studiedag in mei 1974, waarop alle leden van de diverse provinciale werkgemeenschappen + 16 waren uitgenodigd, werd gepoogd – samen met deskundige Herman Baert, die de jaren voordien gegevens had verzameld over de +16-werking in functie van zijn licentiaatsverhandeling pedagogiek – een diagnose te stellen van de malaise die er duidelijk heerste, en ook de stappen te

78 BERT WOESTENBORGH, *op.cit.*, p. 162. Het compromis kwam tot stand op de Oost-Vlaamse Bezinnings- en Planningsdagen te Olloy-sur-Viroin in 1971.

79 IRIS DEPOORTER, *op.cit.*, p. 96.

80 Hugo van Dienderen in de reportage van MARIJKE LIBERT, “Van Barricade naar bosspel en terug”, in *De Morgen*, 27.I.2001. Zie voor het bredere kader en de verdere ontwikkeling: DRIES KINDT, *Tussen Spel en Werkelijkheid. Ontstaan en ontwikkeling van de vzw Informatief Spelmateriaal (1972-1985)*, niet gepubl. lic. verh. Geschiedenis KU Leuven, 1992.

81 Op het studieweekend van 3-4 februari 1973, IRIS DEPOORTER, *op.cit.*, p. 96.

- Vanaf 1965 werd het ledenblad *Hermieuwen* opgevolgd door *Vandaag, voor mensen van morgen*, dat ook in zijn tiende jaargang nog steeds pleitte voor meer democratie op school. Hier de cover van een nummer uit 1974.

bespreken voor een oplossing. Baert constateerde dat in KSA “de doelstellingen van 1957-58”, de basiskeure, “ondanks latere aanpassingen, persoonlijk en maatschappelijk irrelevant geworden waren en dat de recente heroriëntering van de doelstellingen en de ideologie”, vanaf 1969-70, “nagenoeg niet kon slagen omdat het zwaartepunt van de KSA verschoven” was “van de + 16-jarigen naar jongeren dan zestien jaar”⁸². Binnen de KSA-jeugdbeweging vormde het type + 16-werking van geëngageerde studie- en actiegroepen een kleine minderheid (7 %) en was eigenlijk niet levensvatbaar, terwijl dat voor de zich autonoom opstellende Sein-werking wel het geval leek. In feite dus

82 HERMAN BAERT, *De crisis...*, Samenvatting en p. 356-357.

dezelfde diagnose die al in 1969 op het ‘opstandige’ weekend van de WG+16 had geleid tot een ‘onafhankelijkheidsverklaring’ tegenover KSA en VKSJ, maar waaraan toen niet radicaal was geredieerd.

Ditmaal werd het voorstel om de + 16-werking van het type studie- en actiegroepen zich autonoom te laten opstellen wel bijgetreden. Op de Algemene Raad van 19 juni 1974 besloten KSA(ABO)/VKSJ dat de maatschappijkritische jongvolwassenenwerking vanaf 1975 onder de naam ‘Sein’ – die in West-Vlaanderen al buiten KSA bestond – ook zou starten in Antwerpen, Brabant, Oost-Vlaanderen én in Limburg, dat vanaf 1973-74, na een wisseling van personen, in het bijzonder het aantreden van gouwproost Jan Claes, geleidelijk meer tot het ABO-kamp was gaan behoren⁸³. De WG+16 heette van nu af de ‘coördinatieploeg voor Sein’ met eerst nationaal KSA-leider Hugo van Dienderen en daarna Herman Raus als bezielende coördinatoren⁸⁴. Er bestond aanvankelijk wat onduidelijkheid of de coördinatieploeg een integrerend deel uitmaakte van KSA, zij het met een relatieve autonomie en een eigen visie. Maar dat werd in 1976 uitdrukkelijk bevestigd. Sein nam geheel eigen initiatieven, zoals de nationale Sein-dagen, het uitgeven van een tijdschrift⁸⁵. De consequentie voor de jongere takken was dat ze niet langer als ‘voorportaal’ voor een actie-beweging moesten dienen, maar zich uitsluitend aan de ‘jeugdbeweging’ konden wijden. Het idee van het ‘huis met de drie kamers’ werd dus opgegeven.

Vandaar dat stilaan ook de inspiratiebron van de vroeger zo herhaaldelijk beklemtoonde “kernwerking in het studerende milieu” mettertijd opdroogde. KSA(ABO) ontwikkelde een jeugdwerking die vanuit een christelijke inspiratie vormingswerk verrichtte bij haar leden, waarbij ook discussie over allerlei maatschappelijke problemen aan de orde werden gesteld. Het grote verschil met de vruchtbare spanning van de oude KSA- basiskeure, was dat het idee van een Katholieke Actie in de technische zin, als pastoraal hulpwerk onder leiding van de kerkelijke hiërarchie, geheel verdwenen was. Die bron van de traditie droogde op. KSA begon daardoor steeds meer op andere jeugdbewegingen te lijken, die rond die tijd trouwens ook een grotere openheid tegenover maatschappelijke problemen ontwikkelden.

83 Claes was destijds erg geporteerd voor de D.O....E-actie, werd vanaf 1973 KSA-gouwproost in Limburg, vanaf 1978 nationale proost en was van 1982 tot 1990 proost van de Europese IKSJ. In die functie organiseerde hij de 10de IKSJ-wereldraad in Leuven van 20 juli tot 14 augustus 1986.

84 KURT DERYCKERE, *op.cit.*, p. 46-53. Cijfers p. 68, 78, 81 en 87.

85 Aanvankelijk nog *Aksiekrant*, en daarna vanaf 1976 – na een jaar onderbreking van de publicatie toen alle aandacht moest gaan naar de voorbereiding van het in 1976 uitgegeven *Seinboek, samen naar bevrijding – Seinkrant*. In 1985 verscheen een herwerkte versie : *Seinboek, een werkboek voor +16*, Brussel, 1985.

VI. De verwaseming van de katholieke studentenactie(sinds 1975)

In de tweede helft van de jaren zeventig kwam er een duidelijke kentering in de oriëntering van de studerende jeugd. Een nieuw aantredende generatie jeugdbewegers werd niet meer aangesproken door de ideologisch gekleurde benadering van de bredere maatschappij. Zoals in Hasselt werd ze stilaan allergisch voor “het dwingend appèl tot engagement in de maatschappij, het geplaatst worden voor eigen verantwoordelijkheden, wat het vroegere gehoorzamen verving, de voortdurende aansporing tot creativiteit en zelfwerkzaamheid, wat beter heette dan het passieve ‘ingelepeeld krijgen’”. De jongeren hadden er “in alle toonaarden mee te maken gekregen, doorheen heel hun humanioratijd. Ze waren er blijkbaar ontzettend moe van geworden”. Van de contestatie hielden ze het anti-autoritaire trekje over, in die zin dat ze reglementen en richtlijnen van bovenaf niet meer accepteerden, maar anderzijds waren ze minder dan hun voorgangers geneigd ‘verantwoordelijkheden’ op te nemen⁸⁶. Een aantal van hen had zelfs uitgesproken heimwee naar de wervelende traditionele jeugdbewegingsstijl die ze als piepjonge leden hadden meegemaakt. Ze wilden resoluut een traditionalistische koers varen door het opnieuw invoeren van het blauwe uniform, het optreden met muziekkapellen en vendelzwaaiers, het beklemtonen van kamperen en openluchtlevens. Ze stelden zich scherp op tegenover hen die de maatschappijkritische lijn wilden aanhouden. Ze wilden in de jeugdbeweging opnieuw op de eerste plaats groep vormen, zonder ideologische endoctrinatie of maatschappelijk appèl. In de volgende jaren zette die mentaliteit zich op vele plaatsen door. In Antwerpen publiceerden op 12 april 1979 een zestal traditionalistische bonden de verklaring *Denkend aan KSA-Jong-Vlaanderen* waarin ze de evolutie in maatschappijkritische richting afwezen en die aanleiding werd voor een discussie in de beweging zelf en in de nationale pers. Ze mondde uit in een afscheuring *en bloc* van een aantal bonden die zich vanaf 12 oktober 1980 aaneensloten tot het autonome ‘Gewest Scheldeland’ dat de autoriteit van de gowleiding niet meer erkende, en opnieuw opteeden voor het traditionele blauwe uniform met oranje das⁸⁷.

De depolitisering nam toe. Er vormde zich een ‘relativerende generatie’, die zich afkeerde van elke politieke actie en maatschappelijk engagement, en wantrouwig stond tegenover linkse militanten. Ze zou geleidelijk aan in de plaatselijke KSA-bonden en in de Leuvense

⁸⁶ Deze typering is van LIEVE GEVERS, *Honderd jaar...*, p. 223, in de slotalinea van het hoofdstuk over de periode 1968-1976.

⁸⁷ De verklaring ging uit van de bonden KSA-Sint-Jan Antwerpen, KSA-Sint-Jan Schoten, KSA-OLV Edegem, KSA Parsival Edegem, KSA Sint-Stanislas Berchem en KSA Xaverius Borgerhout. Bij de start van Gewest Scheldeland, was KSA Parsival weggevallen, maar waren er drie andere groepen bijgekomen: KSA Sint-Michiel Brasschaat, VKSJ Gudrun Schoten en VKSJ Molenveld Edegem. Onder druk van het Antwerpse bisdom bleven de collegegroepen van Sint-Jan en Xaverius Borgerhout – anders dan de andere bonden van Gewest Scheldeland – formeel ook nog lid van de nationale beweging. Het gewest bestaat nog steeds. Met dank aan Peter Pollefoort (Antwerpen) voor deze informatie.

verenigingen in de volgende jaren de touwtjes in handen nemen en bijdragen tot de omslag van de sfeer. Een wetenschappelijk onderzoek dat in 1976 werd uitgevoerd bij een omvangrijke steekproef van plaatselijke leiders in KSA, leidde tot de conclusie dat in die groep het accent in sterke mate op “het persoonsgerichte en het groepsgerichte” lag, en dat de “maatschappijgerichte” klemtoon die sinds 1968 aan de “top” van de beweging toonaangevend was, er helemaal niet meer leefde. De maatschappij raakte dus buiten beeld.

Meer dan vroeger speelde professionalisering een rol en gingen studerenden zich vooral bezighouden met de eigen opleiding en loopbaanopbouw. Tegelijk was er sprake van toenemend neomaterialisme, zeker naarmate de economische crisis in de jaren tachtig en negentig wegebde en een ‘consumptisme’ groeide dat zich vasthaakte aan de vrijetijdsbesteding. Meer dan ooit bloeide er in de samenleving, vooral bij jongeren, een vrijetijdscultuur die vrijheid, individualisme, emotionaliteit en genot hoog in het vaandel schreef, maar tegelijk plicht, arbeidsethos en zelfbeheersing wilde omzeilen, of liever reserveren voor de werktijd – de niet-vrije tijd – vanuit het besef dat in de arbeids- en studiewereld de *struggle for life* alle energie zou opsloppen⁸⁸.

Die mentale ommekeer werd Sein fataal⁸⁹. Ze verloor immers stilaan haar aantrekkingskracht aan de basis en kende aan de top moeilijkheden met de KSA/VKSJ-jeugdbeweging, omdat die ook nog + 16-groepen telde, die *niet* bij Sein waren aangesloten. Er diende voortdurend naar een *modus vivendi* te worden gezocht. Toen vanaf 1977-78 KSA/VKSJ de leeftijdsgerichte werking afschafte, verdween automatisch ook de coördinatieploeg voor Sein, waardoor ze eigenlijk op overkoepelend vlak geen beleidsinstantie meer overhield. De problemen in dat jaar met de fusie tussen KSA en VKSJ verdrong de discussie over de Seinwerking naar de achtergrond, vooral omdat uit de fusie-besprekingen een scheuring voortkwam van de Oost-Vlaamse KSA/VKSJ die uiteenviel in twee stukken, met elk een eigen provinciaal secretariaat en een deel van de plaatselijke bonden⁹⁰. Ook In West-Vlaanderen – bakermat van Sein – waren er spanningen met VKSJ, en daalde het aantal aanwezigen op de seindagen in 1977 tot minder dan 50, het aantal groepen tot 14. Sein wist het in die provincie nog vol te houden tot 1983, maar legde zich toen, met nog slechts twee groepen, neer bij een opsloping door VKSJ⁹¹.

88 Zie o.m. LOUIS VOS, “Onze Alma Mater, Leuven en het Vlaams-land”, in *Onze Alma Mater. Driemaandelijks tijdschrift van Vlaamse Leergangen te Leuven*, jg. 50, II.1996, p. 96-100 met verwijzingen naar sociologische onderzoeken terzake.

89 IRIS DEPOORTER, *op.cit.*, p. 117-145 : hfdst 5, 1975-1979.

90 BERT WOESTENBORGH, *op.cit.*, gaat op p. 182-201 uiteraard uitvoerig op fusieperikelen en de scheuring in Oost-Vlaanderen in, wat wij hier niet doen. Pas in september 1987 kwam een einde aan de scheuring.

91 KURT DERYCKERE, *op.cit.*, p.144-147.

Toen op nationaal vlak de KSA/VKSJ-leiding in 1979 de + 16-werking opnieuw in kaart bracht moest ze constateren dat die grotendeels geëvolueerd was naar een groepsgericht samenzijn van jongeren. Een jeugdbeweging dus voor + 16-jarigen. Studie- en actie-groepen die direct maatschappelijk optraden waren grotendeels verdwenen. De meeste jongeren wilden zich niet erg meer engageren voor een verbetering van de wereld, op een ogenblik dat hun eigen bestaanszekerheid door de economische crisis op het spel stond. Het klinkt wat paradoxaal, maar zij hadden niet meer de luxe om de bestaande consumptiemaatschappij in vraag te stellen zoals de iets oudere generatie van het einde van de *golden sixties* dat wel kon. Ze werd immers opnieuw geconfronteerd met de strijd om het dagelijks brood, in dit geval, om een goed diploma en een interessante baan. Het postmaterialisme verdampte naarmate de economische crisis scherper gevoeld werd⁹². Doorheen de jaren tachtig kwam er postmodernisme voor in de plaats.

Vanaf toen verdween het vertrouwen in de gevestigde ideologieën die niet in staat leken de crisis af te wenden. De secularisering nam toe. Het aantal priesters en priesterroepingen verminderde, het gezin als hoeksteen van de maatschappij raakte aangetast door het toenemend aantal echtscheidingen dat verdrievoudigde tussen 1964 en 1984. De seksuele permissiviteit nam vooral in de jaren negentig toe, terwijl de katholieke restauratie die vanaf 1978 krachtig door paus Johannes-Paulus II werd aangepakt, in Vlaanderen niet tot een ommekeer leidde. De verlenging van de leerplicht tot 18 jaar en de veralgemening van een of andere vorm van hoger onderwijs maakte dat de uitzonderlijke positie van “de studerende” – en dus ook zijn maatschappelijke ‘roeping’ – verbleekte. Zo verwasemde op het einde van de jaren zeventig de geest van ‘68 zowel aan de universiteit als in het middelbaar onderwijs. In KSA verdampte ook de ‘vruchtbare spanning’ van het dubbele spoor ‘jeugdbeweging’ en ‘bekommernis om het studerend milieu’. Het hield op een ‘levende traditie’ te zijn.

De enige ‘levende traditie’ die in de wereld van de jongeren aan deze omslag naar postmodernisme weerstand kon bieden was de ‘jeugdbeweging’, die blijkbaar voor jongeren een functie kon behouden. Ook vandaag zijn de oude jeugdbewegingsgroepen in Vlaanderen bloeiend. Op plaatselijk vlak in zuivere vorm, met maximale aandacht voor openluchtlevens en creativiteit, los van – of met een zeer vage – maatschappelijke inzet, met een ideologische invulling die ten hoogste nog breed humanitair is en vaak zelfs geheel afwezig. Op nationaal vlak met een toenemende professionalisering in de begeleiding die wil vertrekken van de behoeften van de jongeren zelf, al willen ze tegelijk het perspectief op de bredere maatschappij en een aantal waarden ook openhouden. Daar zijn de historisch gegroeide ideologische tegenstellingen tussen provincies op de achtergrond geraakt, is de fusie tussen KSA en VKSJ een feit geworden en wordt er een

⁹² Het begrip ‘postmaterialisme’ komt van RONALD INGLEHART, *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*, Princeton, 1977. Over het belang ervan voor de ‘nieuwe studentenbeweging’ van de jaren zestig, zie LOUIS VOS (e.a.), *De stoute jaren...*, p. 43-52.

nationaal beleid gevoerd dat zelfs toelaat dat de beweging alszodanig naar buitenuit stelling kan nemen in gevoelige materies, zoals in de open brief aan de paus van einde 2000⁹³.

De discussie over ‘jeugdbeweging’ versus ‘milieuwerking’, of ‘engagement’ versus ‘ontspanning’ die in de jaren zeventig zo hoog oplaaide, is daarbij niet meer aanwezig. Er is dus iets gebeurd met het collectieve geheugen van de beweging. Daarin heeft althans een deel van het bewegingsverleden opgehouden te behoren tot de ‘levende traditie’. Het werd voltooid verleden tijd. Dat gebeurde pas *toen*, eind jaren zeventig, *nog niet* op het einde van de jaren vijftig of in de jaren zestig. De traditie week niet zonder meer voor de moderniteit. Ze interageerde ermee, tot de nieuwe synthese van maatschappijkritiek op zijn beurt ophield vernieuwend te zijn.

De ‘roeping van de studerende jeugd’ om naar buiten verantwoordelijkheid op te nemen heeft bestaan sinds de jaren zeventig van de 19de eeuw, heeft studerende jongeren bewogen achtereenvolgens in AKVS en KSA, leek met de grote ‘omslag’ van ‘1968’ een nieuwe adem te krijgen, maar is daarna grotendeels verdwenen. Voor de verklaring van jeugdgedrag moet, volgens John R. Gillis, behalve met externe factoren van sociaal-economische aard ook rekening worden gehouden met “*the previous historical experience of the age group, as an independent variable with a dynamic of its own*”⁹⁴. Dat gold een eeuw lang voor de ‘roeping’ die katholieke studenten koesterden om zich in te zetten voor de gemeenschap. De omslag in de jaren zeventig – met naast de secularisering, de economische crisis, ook het verdwijnen van de ‘studenten’ als een aparte sociale groep en het opdringende postmodernisme – was blijkbaar zo’n ingrijpende historische ervaring dat ze de herinnering aan het vorige engagement uit het collectieve geheugen heeft weggewist. In elk geval komt er geen inspiratie meer voort uit wat er vóór 1980 inzake maatschappijgerichtheid in de beweging leefde.

In het decembernummer 2000 van het huidige begeleidingsblad *Opkikker* werden de nieuwe nationale voorzitters geïnterviewd⁹⁵. Zij zien KSJ-KSA-VKSJ als een jeugd-

93 Op Driekoningen (6 januari) 2001 haalde KSJ-KSA-VKSJ het televisiejournaal en de voorpagina’s van de Vlaamse kranten met een open brief aan Kerk en maatschappij waarin ze ter gelegenheid van het einde van het Heilig Jaar in zeer concrete bewoordingen meer openheid eiste van de Kerk op het gebied van voorbehoedsmiddelen, erkenning van homofilie, afschaffing van het celibaat en openstelling van het priesterambt voor vrouwen. *De Standaard*, 8.1.2001.

94 JOHN R. GILLIS, *op.cit.*, p. IX.

95 *Opkikker. Tijdschrift voor de begeleiding en +16 van KSJ-KSA-VKSJ*, XII.2000 (XX) 3, bijlage. Uit het interview met de nationale voorzitters Lydia Schrijvers en Pieter Haesbrouck komt naar voren, dat zij zowel het spel, als de christelijke en maatschappijkritische pijler aan bod willen laten komen. Ze zien als taak voor de beweging: in de samenleving: een mini-wereld en oefenplaats te zijn, waarin de leden zonder te grote risico’s verantwoordelijkheid kunnen leren opnemen, waar ze kunnen leren samenwerken en hun individualisme opzij zetten, waar ze creatief kunnen zijn, kritisch leren denken en leren open staan voor nieuwe dingen. De werking moet vooral bestaan uit “jeugdbewegingsactiviteiten: tochten, avontuurlijke spelen... kortom (de lokale groepen moeten) jeugdbeweging zijn in hart en nieren”.

- *Aksiekrant*, laatste jaargang (september 1974), gewijd aan "Wat is Sein?" met een verduidelijking in beelden: een scholier leest boeken over alternatief onderwijs, bediscussieert ze in groep, weet dat onderwijs meer is dan kennisoverdracht, maar ook een plaats waar jongens en meisjes elkaar vinden, keert zich af van de consumptiemaatschappij, betoogt met velen tegen Van den Boeynants en kerncentrales, maar vóór gelijkwaardigheid van gastarbeiders en gehandicapten, geeft informatie en is solidair met de arbeiders in de hele wereld.

beweging . Een beweging die wel mee wil bouwen aan een betere maatschappij, maar dan toch op de eerste plaats door jeugdbeweging te zijn. Ze kiest haar positie vandaag volgens eigen zeggen op “gefundeerder en democratischer” wijze dan in de jaren zeventig, uitgaande van de noden van Kerk, maatschappij en jongeren vandaag ⁹⁶. Dat hun beweging de erfgenaam is van een honderd jaar lange traditie van engagement naar buiten, speelt voor de huidige KSJ-KSA-VKSJ bij de positionering van vandaag nauwelijks nog een rol. Dat was nog niet zo dertig jaar geleden.

Toen, op het einde van de jaren zestig, bestond er nog een ‘levende traditie’ bij KSA-ers, die zich lieten inspireren zowel door de inzet van Rodenbach en het AKVS, als door de ‘milieuwerking’ van de KA en IKSJ en het studentenprotest van 1968. Het was de dynamiek van die traditie die toen fungeerde als belangrijkste bron om in de jaren zeventig opnieuw de directe inzet in de samenleving te beklemtonen en op te schuiven naar een linkse maatschappijkritische positie. Het verdampen van die traditie tengevolge van een aantal maatschappelijke veranderingen in de jaren tachtig en negentig maakte een einde aan de eigen, op de bredere samenleving gerichte, ‘roeping’ van de katholieke studentenactie in Vlaanderen. Maar ze maakte geen einde aan de maatschappelijke functie van de jeugdbeweging KSJ-KSA-VKSJ in de huidige samenleving. Die functie is weliswaar niet meer uitdrukkelijk geënt op de katholiceit, op het studierend milieu of op het actievoeren, maar is nog steeds – en dat is wellicht het meest essentiële – gesteund op het groep vormen van telkens weer aantredende jongere generaties, voor wie de ‘jeugdbeweging’ een zinvol kader lijkt te bieden om hun ‘samen jong-zijn’ te beleven.

* LOUIS VOS (°1945) is gewoon hoogleraar geschiedenis aan de KU Leuven, waar hij Geschiedenis van de Nieuwste Tijd, Eigentijdse Geschiedenis, Geschiedenis van Polen en *Nationalism in European History* doceert. Hij was wetenschappelijk medewerker aan de Katholieke Universiteit Brabant (KUB) te Tilburg, *visiting professor* aan de *University of Pennsylvania* te Philadelphia en bijzonder hoogleraar Europese cultuur (Keizer Karel wisselleerstoel) aan de KU Nijmegen. Hij publiceerde boeken en artikels op het terrein van de geschiedenis van nationalisme en Vlaamse beweging, van jeugd- en studentenbewegingen en van universiteitsgeschiedenis.

Gebruikte afkortingen

ABO	Antwerpen/Brabant/Oost-Vlaanderen (samenwerkingsverband binnen KSA 1972-1978)
AKVS	Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond
DWB	Derde WereldBeweging
‘b.d.w.b’	‘beweging die wij bedoelen’

⁹⁶ Voorzitter Pieter Haesbroeck van KSJ in de reportage van MARIJKE LIBERT, “Van barricade naar bosspel en terug”, in *De Morgen*, 27.I.2001.

Katholieke studentenactie in Vlaanderen

HN	Hernieuwers (KSA-leden dan 16 jaar en ouder)
IKSJ	Internationale Studerende Jeugd
JEC	<i>Jeunesse étudiante catholique</i>
KA	Katholieke Actie
KAJ	Katholieke Arbeidersjeugd
KIM	Kern in het Milieu (VKSJ-leden ouder dan 16 jaar)
KSA	Katholieke StudentenActie
KSJ	Katholieke Studerende Jeugd
KVHV	Katholiek Vlaams Hoogstudenten Verbond
RAT	Revolusionair Aksie Tiem
Sein	Studie- en actiegroep vanuit Evangelische inspiratie om langs Informatie tot een concrete iNzet te komen
SVB	Studentenvakbeweging
UCOD	<i>University Clearing Office for Developing Countries</i>
UP	Universitaire Parochie (Leuven)
VKSJ	Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd
VNSU	Vlaams-Nationalistische Studenten Unie
VVKS	Vlaams Verbond der Katholieke Scouts
WG	Werkgemeenschap
WSG	Werkgroep voor de Schoolgemeenschap